

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת ז

דף ט"ז

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

פרק שני נדרים

13

בז"א מיי"א ס"ב מהלכות
גדרים הלכה טו סמג לאוין
רמב טוש"ע י"ד סימן רטו
סעיף א וסימן רלט סעיף ד:

פניני רש"י
ויבן מצודות ליהנות
 ויהנה... שהמאמץ שנתנו
 ליהנות לא יהיה נחמנו להם
 לא לשם הנאה נחמנו להם
 אלא גזירת מלך היא
 עליהם:

ד"ר חנה כהן (ר"ה לא ליהנות)
נחמנו. ... לעול על
מזונות ליחנות
(שולין פט. ד"ה ורבה לאמר)

תוספות

[illegible]

פי' הרא"ש

[illegible]

מוביל דשאובל דאכילנא משמע. דהא נקט לאו וכן: **דיו משרביס**
בו לאביל ואמר אכילנא אכילנא ותו אמר שבועה שאובל
דאכילנא משמע וכו'. לפוס האי לישנא משמע דכי היכי דלריך
הוכחה לומר דשאוכל דלא אכילנא משמע ה"נ כריך הוכחה דשאוכל
אכילנא משמע דשאוכל דלא אכילנא משמע.

גמ' חומר מכלל דגר
אסיפא דאיך בבא ק
שאיני מדבר שאיני
בשבעות מכבדים: ה
כיצד כו' רב כהנא מ
רב ורב טביומי מתנ
בשבעות מין שאין
המצות ח"ל ^אלא ^אלא
אבל מיחל תול לחפ
דכתיב ^אאיש כי ידור
שבועה נמי הא כתיב
לא יחל דברו אמר
סוכה על הא דאמר
הסוכה אמר רבא וכו'
אמר רבא ^בהא דאמר
דאמר שבועה שלא
נשבע לעבור על דת
מהתם נפקא ליה דת
את המצוה ולא

גב' מבלל דבר חרא. למדקמי לשבועה חמורה מלד משמע דנדרג
נמי איזא איציקא אלץ דלץ חמיר כשבועה: ודא מורח קתני. דמן
לא אולץ כל כוסר: על סופא דאיך קתני לה שבועה שאינו ש
שאינו מוכר שואני מולד אפרו. ובסא קני לומיר מורם כשבועות
ונגזרים דנדרא מייאז הוי מדרגנן וכרבינא דלוקמא לעיל בבל
יחל מדרגנן אלץ לשבועה חמורה מלד דלוקר מלדריינא וקני
לה לה"ם לזא: פרוקא איניא דרבינא משוס דקושטא דמילתא כוונתא:
דלזא דכל יד דמנני דרגנן קלמא וסאי דלץ ירקינן נמי גבי חמר
בנדרים מבכשועות מכלל לשבועה מייאז איזא משוס דלץ הכי נמי
דלחיא וקני דז משוס שבועה שוה אלץ שזינה הלא נכסל אל המלס:
אבל מייחז חרא לחצני שויים. אס סכ שבועות צטול ספלי שמים
שבועות: דז אד ידל דבריו. אפלי סכ גנדר צטול מלות
הסס לא יחל: שבועה נמי דא כתיב או חשבנ וכו'. דלזא קאי
נמי אשכנע שבעס: דא דאמר סוכה עלי דא דאמר
שבועה איזא אחנא מוכרה. כלומר ככר הוה דלזא לא קאי אשבעס
אלץ אכי ידור נדר משוס דנדר דין הוה שיתול דז דבר מזה לפי
סוכה חסר על עמנו הגאס סוכה שלשון נדר כן הוה ואין מאכילין
אלהס דבר האסור לו אכל לשון שבועה הייז שאל אכז בנסה
ויא כל הימנו לפקיע עמנו מלכות סוכה שזינה בזה: דאמר רבא
עלי גמול ויהיית תנור. רבא על מלכותא דלזי מקסא דדיא שפר
קלמא אלץ אישיני דאי אמר הגאס סוכה עלי יושב דז שזינה
בז מזה למעט לאו יגיעת נעמי: **אלא אמר רבא** וישיבת
סוכה עלי דא דאמר שאז אשכ בוכרה. ווא"ס לא אמר ישיבת סוכה
עלי מלי אוי דז דבר שלזין דז ממש הוה יא"ל דכחז נמי עסיסין

בכונן דלמך קנס סוכה לשיבתה עלי ורבה לא מש לתרווי אלא
אכל בתוספות אמר אשילו אמר קנס שיבת סוכה עלי מהני דלא
בכונן שאני שן שאני אכל כשמוכר הדפד הנאסף דבר שיש
בבשר למילתין (ע' see) ג' מעשה ידי אשון ותוספתין
אמר שמואל א"ר הדין וז"ל וקנין כי אמר שיבת סוכה עלי למה
הסוכה כלל מילין בתוספות דמ"מ כיון שאמר שיבתה עליו א"ע ש' ש' א'
ש' ש' לו בריקתא אכור ולורוק מיח דוקא בתמריס שיבת סוכה
שיבתה על מלוא חורב אורו כדור שנתאסר בו למה לרבה תוספתא
כל העולם וא"ע איהא אכורה בגניבה בלא נמי איסור סמא אכור

ליו ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו אבל כל לשון שבעה הוא אוסר עצמו מלעשות את הדבר וכיון

גבו' מדאקטאר הוימר בשבועיות מבגדרות. כלומר דזה חומר טיפ
בשבועות מחומרה דגדרים ממלל דגדר מיהא הוי כי אמר קרבן
לא אוכל לק' וכו' דליקטור גדר איכא מדרבנן אלא דלא לקי מדאורייתא
ולא מנחייב קרבן שבועה כי היכי דמחייב שבועות: והא מותר

קתני. בנדרים דלפילו שום חסור
ליכא: אשכנאי. הו דקתני חומר
בשבעות מנדרים דשמעת דנדר תשיב
לא קלי חרישא דקתני קרבן לא חולק
אלא חסופא דלידך בנא (עלי יד:
דקתני קיום שמיני יסן מדרב
הרי וס בלא יסן דכרו (ה) ואומר
רבינא עלה (עלי פס) לעולם בדרבנא
שמיני יסן ומאי כל יסן כל יסן דרבנן
דהיינו חסור דרבנן אלב שבועה שמיני
יסן שמיני מדרב מדאורייתא חסור
וה חומר בשבעות מנדרים שבעה
חלה על דבר שאין בו ממש וחסרי
קרבן מה שאין בו בנדרים: אבל
מיחל הוא לחפצי שמים. שחם שחם
לעבור על חמץ מה התלוש אין שבועה
חלה עליו ומיתל לאותה שבועה
דרמסנע ועומד תל לקיימה ואין
שבועה חלה עליו ויכול לחלל דכרו:
מאי שמו בנדר. דלמור כי נדר
המלוה תל עליו הגדר וכי עבר יעשה
המלוה סק ליה בלא יתל: דרבינא כי
דיוור נדר לח. דלפילו בחפצי שמים
דלח' יסן יסן דכרו: שבעות שמי.
תלמוד

תחול עליה אם נשבע לעצור על המלוה (א): והכתוב נמז' אר' השבע שבועה לז' יחד וברר. לזה' אמר' אלו השבע דמשמע נמי לז' השבע שבועה לז' יחד דכרו: אמר אביי אר' דאמר תנא תורה עליו אר' דאמר שבועה שלא אחזק מן השובתה. ולומר אר' דקמי' מתיניחן שטודין על המלוה כגון דלמר' הגאס' קוכה על דהשאח' קאסר' חפאל' עליה דכי' מני' למיר' אפי' למתחיל' כדלמיר'א עליו אלע' דמשעוב' לאשמו' בתשמיש' אל עליו גדר' כי אומר הגאס' תשמיר' על שמי' אסר' עמנו עליה אלל' דירק' אסר' עליו וקסבר' אביי דבכל' לשון שבועה לא מני' דמיחול' עליה דאי אמר שבועה הגאס' קוכה על דהנחלה' קאסר' עליו (א) דהא דלי' כי הוה' שבועה אלל' נדר' דכיון דקאמר' עליו היי' נדר' כל דהא דקאמר' עליו דאמרין' נדר' ותייב' דהמיתו' וגד' דהו' כי אמר' הכי אפילו' למתחלה' מני' נדר' וקאסר' חפאל' עליה אלל' שבועה לא מני' לאוקמי' אלל' כגון דלמר' שבועה קאל' אהבה וכהאי' גוונא' אל' חיי' עליה ללא' מני' למיסר' נפשיה' עליה דמלוה' כי קאמר' שלא אהבה דלוסר' עמנו כגונו' שרוא' משעוב' ז' וכה"ג' מיייר' מומר' נגדרי' ממשבועות' דנגדרי' אומר' קוים' הגאס' קוכה עליו ובשבועה' שלא אהבה: ובי' מצות' ליהנות' ויגמר'. דקאמר' הנחלת' קוכה עליו לא' ליהנות' נית' ואל' מני' למיסר' נפשיה' בזהנחלת' (ז) חסיה' (ז) הגאס' מלוה' ללא' נית' כשכיל' הנחל': אלא' אומר' רבא' ובי' ישיבת' סוכה' עליו' כדלמיר' דבישיבת' קוכה עליו קאסר' חפאל' עליה: ובשבועה' שלא אשב'. קאסר' נפשי' מן חפאל' והא' לא' מני' למיעבד' דמשעוב' הוא' למלוה' ולהכי' נא' חייאל' עליה שבועה: יבול' דיא' חייב'. קרבן' שבועה: תלמוד'

וְהָיָה דְלִמְדָּה אֲרֵי אֲבָל חֵן ה"ךְ דְּבִאֲמֹר סוֹכָה לְיִשְׁבִּיתָה עֲסָקִין
 וְהִקְרִיב דְּרַב שְׁלִין ב' מִמֶּנּוּ אֲבָל בְּשִׁלְיֵי מוֹרִיב ש' הַחֶפֶץ שְׁאוֹרֵךְ עֲלֵיו
 מִמִּנְהֶם הוּא וְלִפִּי ה' מֵאִי דְאֲמִירָנִין בְּפֶרֶק א"פ"ם (מִתְּחִיל דָּף כ"ג): וְיִפְרֹק
 מִרְיָא יִקְרִיב לִי עֲשִׂינְיָא לֹא דוֹקֵב בְּאֲמֹר אֲבָל נִעְשֶׂה דְּבִאֲמֹר קִאֲמֹר
 וְיִקְרִיב ש' מִלּוֹה וְהָא כִּינֹן דְּמִדְּמֵת לֹא לִיחֵצֵת מִלִּי הִרִי אִינוּ נִהָיִין
 לִי וְיִהְיֶה מִלּוֹה וְלִפִּי ה' אֲמֹר קוֹסֵם וְרִיקָתָא לִירוֹ לִים עֲלֵיו אֲסוֹר א"פ"ם
 אִלּוּ וְרִיקָתָא לִירוֹ אֲבָל בְּאֲמֹר קוֹסֵם סוֹכָה עֲלֵיו קוֹסֵם לִירוֹ אִלּוּ עֲלֵיו יִשְׁבֵּל
 אֲסוֹר עֲלֵיו מִלּוֹה אֲבָל בְּלִדָּה דִּהָא מִקְדִּישׁ בְּהִמְנוּתָא אֲסוֹרָה עֲלֵיו וְיִשְׁבֵּל
 וְהִתְחַל מִשְׁמַע אֲבָל ב' שְׁפִירֵי לִאֲסוֹר ע' עֲלֵמֹא אִפְלֵי נִגְשִׂים מִיָּד:
 וְהָיָה דְלִמְדָּה אֲרֵי אֲבָל חֵן ה"ךְ דְּבִאֲמֹר סוֹכָה לְיִשְׁבִּיתָה עֲסָקִין

מד
הוא מחויב לעשות המצוה לאו כל כמינהי להפיק א"ע מחיוב המצוה הלכך לא דרשני לה' על השבע
עם ארם הנאת טובה עלי לא נאסרה עליו ולא מקרה הנאה מה שהוא מיימים מצות המסוס:

גברי' (א) [לעיל טו:]
(ב) [עיין חוס' חגיגה י'
ד"ה [לשמאל] ג) [עיין
חוס' שבעות כה. ד"ה
משא"כ הקברות ענין
דכחא] (ד) [שבעות כה.
ר"ן (ה) ע"כ שו"ך לע"א]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה אסיפא
וכו' ואמר רבינא וכו' ומאי
כל יחל כל יחל מדרבנן
דהיינו:

(ג) ד"ה שנועה ממי וכו'
המלוה דהבתיב ממי כל"ל
והד"ח:

(ג) ד"ה אמר אבי וכו'
אוסר עליו הא דאורייתא וכו'
ואפילו לכתחלה מני דבר
דקאמר חפץא וכו' דמנא
והיכי קאמר שלא וכו'
לגדריס אמר קונס:
(ד) ד"ה וכו' מנא וכו' לא
חשיבא מוציא התנא דלא
ייתנו:

הגהות
ר"ן ד"ה אלא אמר
רבא. גבי מקדיש
מעשה ידי אשתו
דמוקמוין באומרת
יקדשו בר. כ"ל:
(רש"ט)

תורה אור
נבז' אן איש כי יחד נדר
לוי או השבע שבעה
לאסור אסר על נפשו לא
יחד דברו ככל היצא מפיו
עשה:
(מנדר 3 ז)

סיכום על החלק בדברי הר"ז שהוא פלפול ולא פירוש:

ה"ר"ן העיר יש שם סתירה בין סוגיין לסוגיית הגמ' בשבועות, דבסוגיין משמע דלפי אביי לשון 'שאוכל' צריך הוכחה כדי לפרשו בלשון 'דאכילנא', אולם בגמ' שבועות משמע דסתם לשון 'שאוכל' מתפרש 'דאכילנא' בלא הוכחה.

ה"ר"ן הביא מחלוקת הראשונים לענין דינא, דהרמב"ם פסק כאב"י, אולם הרמב"ן פסק כר' אשי.

הר"ן מקשה על מה שדייק הגמ' מלשון 'חומר בשבועות מבגדים', דמשמע דנדר מיהא איכא, למה לא דייק' כך גם מלשון 'חומר בגדרים מבשבעות', ותיריך הר"ן דאח"כ שבעה מיהא איכא, דכיון דשבעה לא חלה, לוי משום שבועת שוא.

ה"ר"ן מקשה, היא אפשר לאסור "ישיבת סוכה" בנדר, הא דבר שאין בו ממש הוא, והביא הר"ן ב' תירוצים לזה, ועוד מקשה הר"ן, היאך נאסר ישיבת סוכה, הא מצוות לאו ליהנות ויתנו. ותידך. דעצם הישיבה בסוכה נאסרה, ולא ההנאה מישיבה בסוכה.

קושיות פשוטות

דף טז.

גמ', שבועה שאוכל דלא אכילנא קאמר

קושיא:

קשה, היאך אפשר לפרש לשון 'שאוכל לך' דרוצה לומר דלא אכילנא, שלכאוף זהו היפוך ממש ממשמעות הלשון.

תירוץ:

רש"י במסכת שבועות (יט: ד"ה שבועה) ביאר, שיש לפרש דבריו, 'איסור שבועה יהא עלי מה שאני אוכל ממך'. [וע"ע ברא"ש (ד"ה אבל) שפירש באופן אחר]. [וע"ע בסמוך שיש להקשות היאך לשון כזה מהני לשבועה].

גמ', שבועה שאוכל דלא אכילנא קאמר

קושיא:

קשה, היאך לשון כזה מהני לשבועה, דהא מפרשין דבריו דרוצה לומר 'איסור שבועה יהא עלי מה שאני אוכל ממך' [כמו שנתבאר לעיל בסמוך], והרי לשון 'מה שאני אוכל' הוא לשון נדר ולא לשון שבועה, שהוא על החפצא ולא על הגברא.

תירוץ:

בח"י רעק"א (לעיל ב: ד"ה לי) כתב, שיש להוכיח מכאן דשבועה בלשון נדר מהני, [ועי' בר"ן לעיל (ב: ד"ה אידי) שהביא מחלוקת הראשונים בזה]. [וע"ע בספר שערי יצחק (סי' כ) שכתב שלפי פירושו של הרא"ש בסוגיין (ד"ה אבל), שהוא דלא כפירוש רש"י בשבועות (שהבאנו לעיל בסמוך), קושיא זו לא קשה כלל].

גמ', מהו דתימא מיקם לישנא היא דאיתקיל ליה

קושיא:

קשה, מהו הספק, הא יש לשאול אותו ולברר מה היה בדעתו לומר, 'שאוכל' או 'שאי אוכל'.

תירוץ:

התוס' במסכת שבועות (ב. ד"ה לישנא) תירצו, דאיירי בציור שהאדם עצמו שכח מה היתה בדעתו מתחילה, וא"א לברר הדבר. [ועיי"ש עוד בתוס', וברא"ש בסוגיין (ד"ה מהו דתימא) שתירצו בדרכים אחרים].

משנה, קונם סוכה שאני עושה

קושיא:

קשה, דמשמעות הלשון הוא דאוסר 'עשיית הסוכה', ולא 'ישיבת הסוכה', וא"כ לכאוף ישיבת סוכה עדיין מותרת לו, ואולם מבואר בגמ' (לקמן טז:) שנדר זה אוסר ישיבת סוכה עליו, וקשה, למה נאסרה ישיבה בסוכה.

תירוץ:

המנחת שלמה (עמ' קא) תירץ, דלשון הנדר לקוח מלשון התורה, דכתיב 'חג הסוכות תעשה לך', ואנו מבינים שכוונתו לאסור ישיבת סוכה, שהיא המצוה. [וע"ע בשלמי נדרים (טז: ד"ה ועי' ש"ך), ובשו"ת אבנ"ז (או"ח סי' קנט) שתירצו בדרכים אחרים].

משנה, זה חומר בנדרים מבשבועות

קושיא:

קשה, למה לא מוזכר במשנה עוד חומרא בנדרים, שהתפסה מועילה, משא"כ בשבועות דהתפסה אינה מועילה כמ"ש הר"ן לעיל (יד. ד"ה הילכך).

תירוץ:

הרמב"ן (ד. תירץ, דלא מוזכר חילוק זה במשנה משום שאין זה חומרא בנדרים, אלא שכך יוצא ממילא, דהתפסה שייכא רק בנדרים, שהם איסורי חפצא ואפשר לומר 'זה כזה', ולא בשבועות שהם איסורי גברא ואי אפשר לומר 'זה כזה'. [וע"ע ברמב"ן (שבועות כ:), ברא"ש (שבועות פ"ג סי' י), ובר"ן (שבועות ח: מדפי הרי"ף) שתירצו בדרכים אחרים].

דף טז:

גמ', מאי שנא נדר דכתיב איש כי ידור נדר לה'

קושיא:

קשה, הא איצטרך הך קרא כדי למעט התפסה בדבר האסור, כמבואר בגמ' לעיל (יד.) 'איש כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדור'.

תירוץ:

הרא"ש (יד. ד"ה אמר קרא) ביאר, דהא דדרשי' למעט דבר האסור היינו מדכתיב 'ידור נדר', והא דדרשי' דנדר חל לבטל את המצוה היינו מדכתיב 'לה'. [וע"ע בקרן אורה (ד"ה והקשה הרשב"א) שביאר באופן אחר].

גמ', אמר רבא וכי מצות ליהנות ניתנו

קושיא:

קשה, הא מלבד עצם קיום המצוה, הרי קיבל האדם גם הנאת הגוף משיבתו בסוכה, שהיא מגנת עליו מן הגשם והשמש, וכבר כתב הר"ן לעיל (טו:) שהנאת הגוף שהאדם מקבל בשעת קיום המצוה חשיבא שפיר הנאה, ולא שייך בזה הכלל של 'מצות לאו ליהנות ניתנו'.

תירוץ:

הרשב"ש (ד"ה א"ר) תירץ, דמה שהוא דר בסוכה לא חשיבא הנאה, כיון שיש לו גם בית שהוא דר בה בכל השנה, ואילו לא היה דר בסוכה היה דר בביתו. [וע"ע בערוך השלחן (או"ח סי' תקפו סעי' ב), במהרי"ץ חיות (ד"ה הא), ובשו"ת עונג יו"ט (סי' נ) שתירצו בדרכים אחרים].

ר"ן (ד"ה אלא), וא"ת וכי אמר ישיבת סוכה עלי מאי הוי הא דבר שאין בו ממש הוא

קושיא:

קשה, מה היא הקושיית הר"ן, הא מ"מ מדרבנן נדר חל אף על דבר שאין בו ממש, כמבואר בגמ' לעיל (טו.), וא"כ יש לפרש כוונת המשנה דנדר כזה חל מדרבנן, [ודלא כמו שבועה לבטל את המצוה שאינה חלה אפילו מדרבנן].

תירוץ:

התפארת ציון (לר"ן שם) תירץ, דהגמ' דורשת דין זה מקרא, דנדר חל לבטל את המצוה, וא"כ בודאי אין לפרש דאיירי בנדר דחל רק מדרבנן. [וכ"כ הרשב"ש (לר"ן שם), ועיי"ש עוד ברש"ש שתיירץ באופן אחר].

גמ', וכי מצות ליהנות ניתנו

קושיא:

קשה, מדוע לא נחשב קיום מצוה להנאה גמורה, הרי כל ירא שמים שמח מאד בזמן שהוא מקיים מצות הבורא.

תירוץ:

בח' ר' שמעון (סי' יב) תירץ, דאין הכי נמי יש כאן הנאה, אך לא בא ההנאה מגוף המעשה, אלא ההנאה בא לו ממילא מזה שהוא קיים מצות הבורא, ואיסור הנאה שייך רק באופן שהאדם נהנה מגוף המעשה, ולא כשבאה לו הנאה ממילא. [וע"ע בשו"ת שואל ומשיב (ח"ה סי' מה), במהרי"ץ חיות (טו: לר"ן ד"ה והא), ובספר ביאורים והערות (אות יז) שביארו הענין בדרכים אחרים].

גמ', מאי שנא נדר דכתיב איש כי ידור נדר לה' לא יחל דברו

קושיא:

קשה, א"כ נמצא דיש סתירה בין הפסוקים, שמפסוק אחד משמע דנדר חל לבטל מצות, ומאידך קרא משמע דאינו חל לבטל מצות.

תירוץ:

הג"ר נחום פרצוביץ (ספר זכרון ברית אברהם עמ' תקפח) תירץ, דאין כאן סתירה, דמאחר דדרשי' מקרא דכי ידור נדר לה' לא יחל דברו דנדר חל לבטל את המצוה, שוב לא דרשי' דמיחל הוא לחפצי שמים, משום דשוב לא מקרי המצוה חפצי שמים, כיון שבפועל אסור לו לקיים את המצוה מחמת נדרו.

דף טז

תוכן

- א. אם נאמן אדם לומר דאיתקיל בלשונו
- ב. בקושיית הראשונים, למה לא אמרי' בנדרים עשה דוחה ל"ת
- ג. ביאור החילוק בין נדר לשבועה לגבי לבטל את המצוה
- ד. אם נדר צריך לאסור דוקא הנאה או אף מעשה בעלמא

(א) אם נאמן אדם לומר דאיתקיל בלשונו

- א. **סוגיית הגמ'**: הגמ' מקשה סתירה בין המשנה בסוגיין, דמבואר דלשון 'שאוכל לך' משמע דלא אכילנא, לבין המשנה בשבועות (יט:): דמבואר ד'שאוכל לך' משמע דאכילנא. ומביאה הגמ' בשם ר' אשי לתרץ, דמתני' דכאן מיירי במי בציור שאמר 'שאי אוכל' ולא 'שאוכל', ולכן משמע דלא אכילנא, ומקשה הגמ', א"כ פשיטא, ומתרתה הגמ', 'מהו דתימא מיקם לישנא היא דאיתקיל ליה קמ"ל'. ונחלקו הראשונים בביאור הגמ', כמו שיתבאר.
- ב. **ב' פירושים**: הר"ן (טז: ד"ה מיעקם) פירש, דאיירי בציור שכשאמר תיבת 'שאוכל' האריך באל"ף ונראה כאומר 'שאי אוכל', וביאר הסברא לפרש לשוננו דלא כפשטות משמעותו, לפי שאין דרך בני אדם לומר 'שאי אוכל' אלא 'שלא אוכל'. וכעיי"ז פירשו הריטב"א (ד"ה מהו), והנמוקי (ד"ה מיעקם). אולם הרא"ש (ד"ה מהו) ביאר באופן אחר, דאמר 'שאוכל' כרגיל, אך טוען דנתקל בלשוננו ודעתו לומר 'שאי אוכל', והו"א דמהמני' ליה, קמ"ל.
- ג. **קושיית התוס' בשבועות**: התוס' במסכת שבועות (כ. ד"ה לישנא) הקשו על הגמ' בסוגיין, למה אנו מסתפקים אם נתקל בלשוננו או לא, הרי יש לנו לשאול אותו אם נתקל או לא. ותירצו ב' תירוצים: א. דאיירי בציור ששכח מה היתה דעתו לומר. ב. דדעתו היתה לכל מה שנשמע מתוך לשוננו. [ועיי"ש במהרש"א שביאר התירוץ השני].
- ד. **שיטת התוס'**: הקרן אורה (ד"ה רא"ש) כתב, שמדברי התוס' מבואר דנחלקו על שיטת הרא"ש, שהרי התוס' נקטו דאם הוא אומר דנתקל בלשוננו, מהמני' ליה, ואולם לפי פירוש הרא"ש יוצא דחידוש המשנה הוא דלא מהמני' ליה לומר כך. וכ"כ הב"ח (יו"ד סי' רלז), דיש כאן מחלוקת בין הרא"ש והתוס' אם נאמן אדם לומר דאיתקיל בלשוננו או לא.
- ה. **י"ל דלא פליגי**: אולם בספר מנחת יהודה (להגרמ"י לפקוביץ, שבועות עמ' קסא) כתב דאפשר דלא פליגי, דהתוס' פירשו הגמ' כמו הר"ן, דאיירי בציור שהאריך בלשוננו דלא כרגיל, ובציור כזה נקטו דנאמן לומר דאיתקיל, ואולם הרא"ש פירש דאיירי בציור דלא האריך בלשוננו, אלא אמר 'שאוכל' כרגיל, ובזה ס"ל להרא"ש דלא מהמני' ליה לומר דאיתקיל. ואפשר דגם התוס' הסכימו דבציור כזה לא מהמני' ליה. [וכ"כ בספר עבודה ברוה (עמ' תלז)].

(ב) בקושיית הראשונים, למה לא אמרי' בנדרים עשה דוחה ל"ת

- א. **משנה**: המשנה מבארת החומרא בנדרים מבשבועות, גבי מצות, שאין נשבעין לעבור על המצות, אבל יש לעשות נדר לעבור על המצות. ובגמ' (לקמן טז:): דרשי' כן מקרא, דכתיב לא יחל דברו, ודרשי', דברו לא יחל, אבל מיחל הוא לחפצי שמים, עיי"ש.
- ב. **קושיית הראשונים**: הקשו הרבה ראשונים [רשב"א (ד"ה הא), ספר החינוך (מצוה ל), נמוקי" (ד"ה וחומר), שאגת אריה (סי' סא)], היאך אפשר לעשות נדר לעבור על המצות, הלא אף אם יחול הנדר, הרי מ"מ נמצא שהמצוה היא עשה, והנדר הוא לא תעשה, ולכא' העשה צריכה לדחות את הלא תעשה, דעשה דוחה ל"ת, וא"כ יש לקיים את המצוה ולעבור על הנדר. ומצינו בראשונים ב' תירוצים לקושיא זו, כמו שיתבאר.
- ג. **ב' תירוצים**: א. הנמוקי יוסף (שם) תירץ, דבנדרים לא אמרי' עשה דוחה ל"ת, משום דנדר הוא איסור חפצא ומצות עשה היא על הגברא. ובחי' ר' שמעון (סי' א) ביאר, ד'איסור גברא' היינו שהתורה בא לשמור הגברא, ו'איסור חפצא' היינו שהתורה בא לשמור קדושת החפצא, ואין לדחות שמירת החפצא מחמת מצות עשה בשביל הגברא. ב. הרשב"א (שם) והחינוך (שם) תירצו, דנדרים יש בו גם עשה, דכתיב 'מוצא שפתיך תשמור', ואין עשה דוחה ל"ת ועשה.
- ד. **קושיית האחרונים**: הקשו הרבה אחרונים [פרשת דרכים (דרך מצותיך ריש ח"ד), שער המלך (נדרים פ"ג ה"ו), תוס' רעק"א למשניות (פ"ב אות טז)] על תירוץ הרשב"א והחינוך, הא גבי נזיר מצינו דעשה דוחה אף ל"ת ועשה דנזיר, משום דישנו בשאלה [דשואלין על הנזירות], כמבואר בגמ' יבמות (ה), וא"כ לכא' ה"ה בנדר דישנו בשאלה, דלכא' עשה דוחה אף ל"ת ועשה דנדר.
- ה. **תירוצו של ר' אלחנן**: בקובץ הערות (סי' יח אות ב) תירץ, דהסברא של 'ישנו בשאלה' שייכא דוקא בנזיר, דיש בזה קולא בגוף האיסור, כיון דלפעמים אפשר להתיר את האיסור, משא"כ בנדרים, הרי אין מתירים את האיסור ע"י שאלה, אלא בדמקום שאלה אין כאן איסור כלל, דעיקר איסור נדר הוא לחלל דבריו, ואם שואל על דבריו הרי אין כאן שום דיבור לחלל, ואי"ז נחשב קולא באיסור נדר, וממילא אמרי' הכלל דאין עשה דוחה ל"ת ועשה.

ג) ביאור החילוק בין נדר לשבועה לגבי לבטל את המצוה

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מבארת את החילוק המבואר במשנה בין נדר לשבועה, דנדר חל אף לבטל את המצוה, ואילו שבועה לא חלה לבטל את המצוה, ולבסוף מביאה הגמ' בשם רבא לבאר החילוק, דמסברא יש מקום לחלק ביניהם, [ע"י היטב בר"ן (ד"ה הא דאמר)], 'הא [נדר] דאמר ישיבת סוכה עלי והא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה'. ודברי הגמ' צריכים ביאור. ומצינו בראשונים כמה מהלכים לבאר החילוק, ונציין ב' מהלכים.
- ב. **מהלך א', הר"ן:** הר"ן (ד"ה הא דאמר) ביאר, דגבי שבועה האדם בא לאסור ולבטל להדיא את גוף המצוה, שהיא מעשה ישיבת סוכה, ולא כל הימנו לעשות כן, משא"כ לגבי נדר, שהאדם לא בא לאסור את גוף המצוה, אלא את הנאת ישיבתו בסוכה, ורק ממילא נתבטלה המצוה, שא"א לו לקיים את המצוה בלי ליהנות מן הסוכה. [וע"ע ברמב"ם (נדרים פ"ג ה"ז) שביאר החילוק באופן אחר, דגבי שבועה הרי מושבע ועומד מהר סיני הוא].
- ג. **מהלך ב', הרא"ם:** השיטמ"ק (ד"ה שבועה) הביא בשם הרא"ם לבאר החילוק בין שבועה לנדר באופן אחר, דגבי שבועה, נראה להדיא מלשונו שרצונו לבטל את המצוה, ולכן לא חלה השבועה, משא"כ גבי נדר, דאין נראה מנדרו שרצונו לבטל את המצוה, אלא משמע דעיקר רצונו הוא רק שלא יהנה מן הסוכה. וכן דייק בשיעורי ר' דוד מדברי הרא"ם בפירושו שביאר כן. [וע"ע בחי' הגרי"ז (נזיר ג.) שיוצא מדבריו עוד מהלך לחלק בין נדר לשבועה].
- ד. **תשובת הרא"ש:** מצינו נפק"מ בין המהלכים. דהנה בתשובות הרא"ש (כלל ק אות טז) כתב, שמי שנשבע כנגד אחת ממצוות התורה, ולא ידע בשעת השבועה שיש בה ביטול מצוה, [עיי"ש הצירוף], שבועתו חלה. וכן הביא המחנה אפרים (נדרים סי' ב) בשם הר"ש צמח, דהא דאין נשבעין לעבור על המצוות, זהו רק באופן דידע שיש בשבועתו ביטול המצוה, אבל בלא"ה שבועתו חלה.
- ה. **נפק"מ בין המהלכים:** בספר כנסת ישראל (עמ' קיט) כתב, דדינו של הרא"ש תלוי בב' מהלכים הנ"ל. דברי הרא"ש אתי שפיר רק לפי ביאורו של הרא"ם, שהטעם דשבועה אינה חלה לבטל המצוה הוא משום שנראה משבועתו שרצונו לבטל המצוה, ולפי"ז מובן דאם לא ידע ששבועתו מבטל מצוה, בודאי אין רצונו לבטל המצוה, אבל לפי ביאורו של הר"ן, [וכן לפי ביאורו של הרמב"ם], אין סברא לומר דבאופן כזה שבועה חלה לבטל את המצוה.

ד) אם נדר צריך לאסור דוקא הנאה או אף איסור בעלמא

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מבארת הא דמבואר במשנה דיכול אדם לעשות נדר לבטל את המצוה, ומבארת הגמ', דאיירי באומר 'הנאת סוכה עלי', ומקשה הגמ', הא מצות לאו ליהנות ניתנו, ומתרת הגמ', דאיירי באומר 'ישיבת סוכה עלי'.
- ב. **יסודו של הר"ן:** הר"ן (ד"ה אלא) הקשה, היאך מתרצת הגמ' את הקושיא, הא מ"מ אכתי קשה היאך יכול הנדר לאסור הנאת ישיבת סוכה, דהרי לא נהנה כלל מן הסוכה, דמצות לאו ליהנות ניתנו. ומתרץ הר"ן עפ"י יסוד גדול, שיכול אדם לאסור בנדר אף מעשה בעלמא, ואפילו אם אין לו ממנה שום הנאה, ולכן יכול לאסור מעשה ישיבה בסוכה אע"פ דנחשב דלא נהנה משיבתו. ועפ"י כתב הר"ן, דה"ה דיכול אדם לומר 'זריקת צרור לים עלי'.
- ג. **שיטת התוס':** אולם התוס' במסכת ר"ה (כח.) צידדו, דנדר יכול לאסור רק הנאה, ולא מעשה בעלמא, [ועיי"ש מש"כ לבאר הגמ' בסוגיין דיכול לאסור ישיבת סוכה אע"פ דנחשב דלא נהנה, ודבריהם צ"ב]. וכתב הנודע ביהודה (או"ח מהדו"ת סי' קלג), שנמצא מחלוקת יסודית בין הראשונים, אם יכול אדם לאסור באיסור נדר מעשה בעלמא דאין בו הנאה. [והמאירי בסוגיין נקט כמו שיטת התוס', וכן נקט האור שמחה (הל' נדרים פ"ג ה"ו)].
- ד. **מהו עיקר הנדר:** בספר זכר יצחק (סי' מא) כתב, דמחלוקת זו תלויה בעוד מחלוקת יסודית בין הראשונים. דהנה בריש המסכתא נחלקו הראשונים בענין מהו עיקר הנדר. הר"ן (ב. ד"ה כל) כתב, דעיקר הנדר הוא בין בהתפסה ובין שלא בהתפסה. אולם הרא"ש שם (ד"ה כל) ועוד כמה ראשונים נחלקו על שיטת הר"ן בזה, ונקטו דעיקר הנדר הוא רק בהתפסה, ונדר בלא התפסה מועיל רק מדין יד.
- ה. **מחלוקת הנ"ל תלויה בזה:** וכתב הזכר יצחק, דמחלוקת הנ"ל תלויה בזה, דהתוס' נקטו דבעינן דוקא התפסה, ולכן נקטו דנדר יכול לאסור רק איסור הנאה, כמו דקרבן אסור רק בהנאה, דכל איסור נדר צריך להיות דומיא דאיסור קרבן. אולם הר"ן לישטתו נקט דעיקר הנדר הוא אף שלא בהתפסה, ולכן נקט הר"ן דאיסור נדר א"צ להיות דוקא איסור הנאה, אלא נדר יכול לאסור אף מעשה בעלמא.

בענין מצוות לאו ליהנות ניתנו

המשנה מבאר שיש חילוק בין נדרים ושבועות לענין מצות, שאם נדר שלא לישב בסוכה וכדומה חל נדרו אבל אם נשבע שלא לישב בסוכה אינו חל. ואביי הסביר שהחילוק הוא, שאם אמר הנאת סוכה עלי הוי נדר וחל אבל אם נשבע שלא ליהנות מן הסוכה אינו חל, והקשה רבא שבכה"ג בלא"ה מותר לישב בסוכה, שמצות לאו ליהנות ניתנו. כן פירש הר"ן בכוונת הגמ'.

ויש לעיין ביסוד זה של 'מצות לאו ליהנות ניתנו' לענין כמה נידונים בהלכה. ועי' באג"מ (או"ח ח"א סי' קכו) שהאריך לדון לגבי המקוה בעירו ליובן ברוסאי, שהיה נחרב ואח"כ נבנה שלא לדעת הממשלה, ודחקו מאד לטבול בו והוחמו ע"י ישראל בשבת [כנראה יהודי שאינו שומר תו"מ במזיד] אם אסור לטבול בה משום האיסור ליהנות ממעשה שבת, או דמותר משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו, וז"ל, "בעירנו ליובן אחרי שעלה בידנו בחסד השי"ת לתקן מקוה בימי הטרה בבית המרחץ של המושלים באופן שלא הכירו שהוא מקוה כשרה אירע שהתחילו להחם המרחץ רק בשבת והבלן היה ישראל וממילא גם המקוה הוחמה בתערובות חמין שהוחם בשבת ע"י ישראל ונשאלתי אם רשאות הנשים לטבול בה והוא שעת הדחק גדול שאין מקום אחר לטבול שם". והעלה לדינא שמותרות, כיון שמעשה שבת מוגדר כאיסורי הנאה "וא"כ לא עדיף מכל איסורי הנאה שאמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו כו' וא"כ מותר לטבול טבילה של מצוה אף שהוחם ע"י ישראל ורק כו' לא תשהא שם להנאתה".

אכן ע"ע באג"מ (או"ח ח"ד סי' סט אות ה) שדן לגבי סוכה שנבנה ע"י ישראל בשבת, ואסר לישב בה אפילו אם אין סוכה אחרת, וז"ל, "מ"מ לקיום מצות סוכה ודאי אין ליכנס, ואפילו אין לו סוכה אחרת מסתבר שאין לו ליכנס". ולכא' סותר דבריו הנ"ל לגבי מקוה. ועוד צ"ע למה אסור לישב בה כיון שמצות לאו ליהנות ניתנו.

ולכא' נידון זה תלוי בחקירת הראשונים בדין במצות לאו ליהנות ניתנו, שי"א שאם ע"י קיום המצוה ממילא הגוף נהנה לא אמרי' מצות לאו ליהנות ניתנו. וכן נקט הנודע ביהודה (מהד' תנינא או"ח סי' קלג) וז"ל "יש לחלק דבשופר אין הנאה בקול וליכא רק הנאת קיום המצוה ושפיר אמרי' דמצות לאו ליהנות ניהו, אבל בסוכה מלבד הנאת המצוה הרי איכא הנאת צל וכו' ". ואפשר שמחמת הדחק הגדול של טבילת נשים להרבה נשים היקל האג"מ נגד הנוד"ב, אכן לענין סוכה של יום או ימים לא רצה להקל בו.

ובאמת גבי סוכה י"ל עוד צד להקל, שאף את"ל שבהנאת הגוף לא אמרי' מצות לאו ליהנות, מ"מ י"ל דזהו דווקא אם המצוה וההנאה הוו דברים נפרדים אבל אם עצם המצוה הוי הנאה, בכה"ג י"ל דמצות לאו ליהנות ניתנו שייך אפילו בהנאה גוף. וכ"כ העונג יו"ט (או"ח סי' נ) וז"ל "ולענ"ד דגם בסוכה אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו אע"ג דאיכא הנאת ישיבה ואע"ג דבכל המצות שיש בהן הנאת הגוף לא אמרי' בהו מצות לל"נ היינו היכא דהמצוה הוא ענין בפ"ע וההנאה הוא ענין בפ"ע כמו בטבילה דהמצוה הוא ביאתו במים וההנאה הוא דבר בפ"ע ואין להמצוה שייכות עם ההנאה רק שאינו יכול להפריד ההנאה מן המצוה בימות החמה כו', אבל מצות סוכה שעיקר יסוד המצוה הוא על ההנאה שהתורה אמרה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי דהיינו שהשימוש שהאדם יש לו בביתו כל השנה רהיינו ישיבה יהא בחג שימוש זה בסוכה בדירת עראי וכו' ".

דף טז

בענין נדרים שחלים לבטל ל"ת, נימא עשה דוחה ל"ת

גמרא:

זה חומר בשבועות מבנדרים וחומר בנדרים
מבשבועות כיצד אמר קונם סוכה שאני עושה
לולב שאני נוטל תפילין שאני מניח בנדרים
אסור בשבועות מותר שאין נשבעין לעבור על
המצות וכו', מאי שנא נדר דכתיב איש כי ידור
נדר לה' לא יחל דברו וכו' אמר אביי הא דאמר
הנאת סוכה עלי הא דאמר שבועה שלא אהנה מן
הסוכה וכו'.

תמצית הסוגיא:

מבואר בסוגיין דנדרים חלין על דבר מצוה, ולכן אם עשה קונם על הסוכה או הלולב חל הנדר ואינו יכול לקיים בו ישיבת סוכה או נטילת
לולב, ונלמד מדכתיב לה' לא יחל דברו, דאפילו בחפצי שמים יש בל יחל דברו. ותמהו הראשונים הא אפילו חל הנדר ויש בה בל יחל,
מ"מ כללא בידינו 'דעשה דוחה לא תעשה' וא"כ אכתי יהא מחוייב לישב בסוכה או ליטול הלולב דאתי עשה דלולב וסוכה ודחי ל"ת דלא יחל
דברו. ונאמר כמה דברים נחמדים בזה, ואעתיק מקצת התירוצים.

הרשב"א והחינוך, תירצו דמלבד לא יחל דברו, יש מצות עשה של 'ככל היוצא מפיו יעשה', וא"כ לעבור על הנדר הוי ל"ת ועשה, ואין
עשה דוחה ל"ת ועשה. אולם הרבה תמהו ע"ז דמפורש בגמ' יבמות (דף ה.) דאיסור דישנו בשאלה [דהיינו דאפשר לשאול לחכם
ולהתיר] הוי קיל ועל איסור כזה אמרינן דעשה דוחה ל"ת ועשה. ועיין להלן בקובץ הערות מה שכתב ליישב דרך בנזירות אמרו כן ולא בנדרים

הנמקו"י תי' דנדרים איסור חפצא הן ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו שלא אמרה תורה לעשות מצוה באיסורי הנאה ולכן לא שייך כלל
עדל"ת. ותמהו הא ע"ז גופא יועיל עדל"ת דהא תורה התירה וצויה להשתמש בדבר האסור וליתי המצות עשה ולדחי הל"ת,
ופירשו האחרונים [ר' שמעון שקאפ וקה"י] כוונתו דרק כשהאיסור מצד האדם אז העשה שלו דוחה האיסור שלו, אבל כשיש סיבה מצד עצם
הדבר שלא יהא נעשית אז אינו בדין שיבוא עשה שלו ויתיר הל"ת שמצד החפצא וכן כאן כיון דנדרים הוי איסור חפצא אינו מענינא של עדל"ת
[ויתבאר להלן דברי האור שמח, ורבינו דוד במס' פסחים, שר' אשר אראלי שליט"א ציין אליה דחזינן הך יסוד גדול].

השער המלך תי' דל"ת שבא ע"י פשיעתו אין אומרים בה עדל"ת, וכאן הרי פשע שעשה הנדר, ור' שמואל הביא תירץ נוסף ממרן הגר"ח
כמו שיתבאר.

תמצית מראי מקומות

מהלך א:

א. **חי' הרשב"א** ד"ה הא.

הקשה נימא עדל"ת כשנדרו חל על דבר מצוה, ותי' דהוי עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת.

ב. **חינוך** מצוה ל'.

תי' כהנ"ל ביתר ביאור.

ג. **קובץ הערות** סי' י"ח אות ב'.

הביא מה שמקשין מהא דיבמות דף ה. דהיכי דאיתא בשאלה אמרינן עדל"ת גם בל"ת ועשה [וכן תמהו השער המלך והחת"ס, וכבר נשאל הרשב"א ע"ז בעצמו].

וכתב ליישב דנזירות יש בו קולא בהאיסור בזה דאפשר להתירו ע"י שאלת חכם, אבל בנדרים עצם האיסור הוא חילול הדיבור ואם שואל עליו ומעולם ליכא דיבור הרי אין כאן קולא בהאיסור אלא דאין כאן דיבור, משא"כ בנזירות יש חפצא של נזירות מלבד גוף הדיבור, ובזה שאפשר להסירו שפיר הוי קולא, ע"ש איך שהוכיח הדברים.

מהלך ב:

ד. **נמוקי יוסף** ד"ה וחומר בנדרים.

תי' דנדרים איסור חפצא ואין מאכילין לאדם דבר האסור

לו, שלא אמרה תורה לעשות מצות באיסורי הנאה וכו'. וצ"ב כוונתו הא אי נימא עדל"ת אינו דבר האסור לו כלל.

ה. **חידושי ר' שמואל** עמוד קס"ג.

ביאר כוונת הנמוק"י עפ"י הגרש"ש דרך כשהאיסור מצד הגברא מן הדין דנימא דמצותו דוחה האיסור, אבל כשהאיסור בשביל מניעת החפץ אז אינו בדין שיועיל מצותו לדחות האיסור.

ו. **קהלות יעקב** סי' ט"ו.

ביאר הנמוק"י כהנ"ל, והוסיף דבר נחמד דהרשב"א לשיטתיה דאיסור תורה הם איסור חפצא [כהובא בחוברת דף יד.]. א"כ מהא דאמרינן עדל"ת על שאר איסורים מוכח דמהני עדל"ת גם בחפצא, משא"כ להנמוק"י דכל איסורים הם גברא ורק נדירים והקדש הוי איסור חפצא שפיר הוי מענינא לומר דלא נאמר בכך עדל"ת.

ז. **אור שמח** פ"ו ה"ז.

תי' קושית השאג"א למה יש חסרון של מצוה הבאה בעבירה במצה של איסור אדרבה נימא עדל"ת ולא יהא מצוה הבאה בעבירה, ותי' האו"ש כהנ"ל דדבר שיש בו עבירה נפסל למצוה ולהיפוך אינו תופס בו דין מצוה כלל ולא נאמר ביה עדל"ת [ועיין מגיה שם שציין להנמוק"י דידן].

מהלך ד:

י. **מִן הַגֵּר"ח** הובא בחידושי ר' שמואל, קונטרס בענין נדרים

חלין על דבר מצוה [עמ' קס"ה].

הגר"ח תי' באופ"א דכל נדר או שבועה שמן הדין חייב לעבור עליו, אז אמרין דבשעת עשיית הנדר כבר עבר עליו. וא"כ אי נאמר עדל"ת וחייב לישב בסוכה א"כ יעבור על הל"ת למפרע בשעה שנדר, ולא שייך עדל"ת בכה"ג שיעבור על הלאו למפרע, ע"ש.

ח. **רבינו דוד** פסחים דף לה:

הקשה כהנ"ל למה אין יוצאין במצה של איסור, ועוד הקשה מסוגיין למה נדרים חלין לבטל את המצוה, נימא עדל"ת, ותי' ממש כהיסוד הנ"ל דא"א להשתמש בעבירות כדי לקיים מצוה, ע"ש בארוכה בדברים נפלאים [מראה מקום זה הוא מר' אשר אראלי שליט"א].

מהלך ג:

ט. **שער המלך** הל' נדרים פ"ג ה"ו.

תי' דאיסור שבאה ע"י פשיעתו אין בו דין עדל"ת.

יהא קרבן קאמר, דנדרים איסור חפצא הוא והלכך שאוכל מה שאוכל הוא ושלא אוכל מה שלא אוכל הוא, אבל שבועות דאיסור נפשיה הוא שאוכל ושלא אוכל דאכילנא ולא אכילנא הוא.

דף ט"ז ע"ב. הא דאמר ישיבת סוכה עלי הא דאמר שלא אשב בסוכה. כלומר נדרים היינו דאסור חפצא אנפשיה ואמר ישיבת סוכה עלי והלכך אסור לפי שאין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו, אבל שבועה דאסור נפשיה אחפצא דהיינו שבועה שלא אשב בסוכה משום הכי לא חיילא דהא משועבד הוא לכך מהר סיני ולפיכך נדרש לה' לפניו לנדר ולא לאחריו לשבועה, ובפירושים לא פירשו כן אלא בנדרים עצמן חלק רבא בין אמר קונם ישיבת סוכה עלי ובין אמר קונם שלא אשב בסוכה, ואין נכון כלל חדא דמאי שנא דבר מצוה אפילו בדבר הרשות נמי כל שאמר קונם שלא אוכל ככר זה לא אמר כלום, ועוד דהכא לא אתא רבא לפלוגי בין נדר לנדר אלא למימר טעמא מה בין נדר לשבועה.

הא דאמר ישיבת סוכה עלי. ואם תאמר לית עשה דסוכה ולידחי לא תעשה דלא יחל דברו, ויש לומר דנדרים עשה ולא תעשה הם, עשה ככל היוצא מפיו יעשה, לא תעשה לא יחל דברו, ואם תאמר עוד ומי עדיף קונם ישיבת סוכה והנחת תפילין עלי מהמקדיש הסוכה עצמה או התפילין עצמן דקיימא לן (ר"ה כ"ח א') בשופר של עולה אם תקע יצא משום דמצות לא ליהנות ניתנו, תירצו בתוספות דהתם הוא משום שלא נאסר מחמת ההקדש אלא הנאה שבו ומצות לאו ליהנות ניתנו אבל הכא שהוא אוסר על עצמו נטילת הלולב והנחת התפילין וישיבת הסוכה בפירוש לפיכך אסור.

ואם תאמר אף על פי שהוא אוסר נטילת הלולב והנחת התפילין מפני מה אסור והלא הנדרים הוי איסור חפצא אנפשיה והכא נמי מאי חפצא איכא כיון דליכא הנאה בנטילתן, ותירצו בתוספות דכל היכא שמזכיר האיסור על החפץ חל איסור בל יחל על החפץ לא שנא לעשות ממנו דבר הנאה ולא שנא לעשות ממנו דבר שאינו של הנאה, ולפי דבריהם אפילו באומר זריקת צרור לים עלי הרי זה אסור ואף על פי שאין הנאה בזריקת הצרור לים כלל, וזה על דרך מה שכתבתי למעלה משמע בפסקת שאני משמשך (לעיל ט"ו ב'), וכבר הקשיתי על זה מקונם שאני עושה לפיך, וצ"ע, (עיי' בחשו' ח"ג סי' שמ"ג).

לאסור על חבירו מה שהוא משועבד לו, והא דתנן (צ"ב) נטולה אני מן היהודים יפר חלקו דאלמא חייל נדר בכוללת הכל באיסור, התם כשאומרת נטולה אני מהם שתהא הנאת תשמישם בקונם עלי וסתמא נמי כאומרת כך דמי אבל במפרשת נטולה אני מן היהודים שתהא הנאת תשמישי עליהם אינו צריך להפר, ובריש פרק בתרא דמכילתין (פ"א ב') תניא שלא אשמש מטתי יפר משום דברים שבינו לבינה ואמרינן עלה היכי דמי אילימא דאמרה לו הנאת תשמישי עליך למה ליה הפרה ופרקינן אלא באומרת הנאת תשמישך עלי וכדרב כהנא כו'.

ומיהו אכתי קשיא לי אפילו לאוקימתין דאוקימנא באומר הנאת תשמישך עלי דהא מצווה הוא במצות עונה ומצות לאו ליהנות ניתנו ומאי שנא ממודר הנאה משופר דתוקע בו תקיעה של מצוה (ר"ה כ"ח א'), ויש לומר דמצוה זו אינה אלא מחמתה ולא מחמתו ומשום דאשתעבד לה וכיון דאמר הנאת תשמישך עלי ומחמת נדרו פקע שעבודו מינה אין כאן מצוה המחייבתו, ועדיין קשיא לי מכל מקום הא איכא מצות פריה ורביה דרמיא עליה, ויש לומר דאינו מחוייב להקים זרע מזו דהא אפשר לו באשה אחריתי, אלא שעדיין קשיא לי לפי תירוץ זה דאם כן באומר הנאת תשמיש כל הנשים עלי וזרע אין לו לא חייל נדרא עליה דמצוה הוא ומצות לא ליהנות ניתנו, ואפשר דהנאת תשמישך לאו דוקא אלא באומר גופך לתשמישך עלי וכמו שכתבתי למעלה, וזה נראה לי יותר.

דף ט"ז ע"א. השבועה שאוכל לך אסור. פירוש דהשבועה שאוכל לך משמע בשבועה שאוכל לך ואסור דקתני באומר שאי אוכל לך כדאוקמה רב אשי בסמוך, ואע"ג דהקרבן שאוכל לך מותר ומפרשינן דבחיי קרבן קאמר התם הוא לפי שדרך של בריות לישבע בחיי פלוני אבל אין דרך העולם לישבע בחיי שבועה, והלכך לגבי הקרבן נאמר דבחיי קרבן קאמר (לעיל י"ג א') ולפיכך מותר, אבל בהשבועה לאו בחיי שבועה קאמר אלא שבועה שאי אוכל לך קאמר, ואסקה רב אשי דבין מסרבין בו בין אין מסרבין בו בין שאמר אכילנא אכילנא ובין שאמר לא אכילנא לא אכילנא ואחר כך אמר שבועה שאוכל דאכילנא משמע לגבי שבועה, ואי אמר שלא אוכל לעולם דלא אכילנא משמע, שאם לא כן נתערבב הלשון ואינו יודע בין לא אכילנא לאכילנא, ואע"ג דלגבי קונמות שאוכל לך אסור לאו למימרא שיהא אוכל באומר שלא אוכל אלא מה שאוכל לך

כלל, מ"מ כיון שנשבעה שאלה שבעה מפיו היא שקר לא מהני, ועיין ש"ך שם סק"ל אסור דאף נכחאי גוונא נשבעים לאנשים, ועיין בדגול מרצבה שם י"ד, אבל היכא דלא שייך ציטול כלל ודאי יצונו כל ממונו. ודין זה דשבעת שאל נאונס ממון יבואר אי"ה

פרשת קדושים בללו דשבעת שקר [מצוה רכ"ז], ושאל הרבה דיני שבעות.

[יד] ואם נשבע לנטל מזה דרנן, כגון שלא להדליק נר מנוכה או שלא לקרוא

לבטל מצוה דרבנן

← ואם תשאל, מי שנדר שלא לאכול דבר שהוא מצווה עליו לאכול, איך לא יאכלנו, שהרי אותו דבר מצווה הוא עליו בעשה, (ב) ויבא עשה וידחה לא תעשה דלא יחליק [במדבר ל', ג'], כי כן יאמרו חכמים בכל מקום אתי עשה ודחי לא תעשה כ"ה.

קדושים [מצוה רכ"ז רכ"ז] ומטות [מצוה ת"ז], דיני נדרים ושבעות ושאלה והתרה.

(ב) [טו] ויבא עשה וידחה לא תעשה דלא יחליק

דחייית הלאו

תשובתך שהנדר עשה ולא יוש בו, לאו דלא יחל ועשה דככל היוצא מפיו יעשה כ"ה [שם, שם] כ"ה.

ומן הטעם הזה שאמרנו שעם השבועה גופו נפעל, אמרו"י המתפס בשבועה פטור ובנדרים חייב, כיצד, שמע שנדר חבירו ואמר אף אני כמוך, בתוך כדי דיבור הרי זה אסור. לפי שכוונתו של זה לומר כמו שאתה אסור בזה הדבר כן אהיה אני אסור בו, ובכך יספיק אליו. אבל בשבועה שאנו מדמים הראשון כאילו הפעיל גופו בדבריו כמו שאמרנו, לא שהרחיק דבר אחר"י מגופו, לא ראו זכרונם לברכה שיהיה זה האחרון בכלל הפעלות זה באמרו אף אני כמוך"י, עד שיוציא בפיו ממש לשון הפעלות על עצמו, כגון שיאמר אף אני כמוך בשבע, או שישמע מפי אחר שיפעילו לאותו דבר והוא יקיים ויודה שחפץ באותה הפעלות"י, כגון שיאמר לו אדם אחר משביעך אני, והוא יענה אמן. כללו של דבר, לשון השבועה צריך לומר בפיו על עצמו או שיוזכירו אחר עליו ממש והוא יקבל, אבל מכה הפעלות אדם אחר איננו נפעל מכיון שגופו צריך הפעלות, מה שאין כן בנדר. או"י אפשר לומר כי מחומר הנדר שהוא חמור מן השבועה, שהרי דימוי"ט אותו לחיי המלך"י, החמירו בו להיות נתפש במהרה יותר מן השבועה"י.

ועי' זכר משפטים קט"ו ע"ב, וברע"א מהימנא פנחס רנ"ה ע"א: ובגין דשבועה ממלכות דאיהי לתתא מיניה אוקמוה נדרים על גבי שבועות עולין, ועוד אוקמוה כל הנשבע כאילו נשבע במלך עצמו וכל הנדר כאילו נדר בחיי המלך, המלך עצמו אדני"י חיי המלך הו"ה וכו', וכל הנשבע באדני"י כאילו נשבע במלך עצמו וכו', עיי' ובמפרשי הוזהר שם. וברמב"ן מטות ל' ג' בסופו: בשבועה יאמר ובשמו תשבע ואם יעשה כן, אבל בנדר לא יאמר ידור בה' אלא לה', וכבר רמזו חכמים טעם הדבר בספרי, אמרו מה הפרש וכו', והסוד כי השבועה מלשון שבעה, כי בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה [משלי ט', א'], והנדר בתבונה, ראשית דרכו קדם מפעליו מאז [שם ח', כ"ב], נמצא שהנדרים ע"י תורה [נ"א שבועות] עולים, ולפיכך חלן על דבר מצוה כדבר הרשות, והנה כל נדר לה' וכל הנשבע בו. ועי' ברמב"ן בראשית ב', ז', ובמאירת עינים לר"י דמן עכו שהאריך בביאור כוונתו. ובספר מערכת האלקות לרבינו פרץ פ"י כתב וז"ל: ונתבאר למשכיל כי הנדר איסור חפצא וכו', ולשון הרב ז"ל [הוא הרמב"ן] בחי' שבועות שלו [כ"ט ע"א], ומירוש מה בין נדרים לשבועות יש לו סוד, שהנדר לבנין יסוד, והשבועה ביהא האחרונה ידועה, ובוררה בהיותה מששה גרועה, ונמצא שהנדרים על גבי תורה עולים, ולכן לבטל המצוה חלים, ואין כן בשבועות, יען כי פריהם מאותן נטיעות, ואני אומר באולי שזה הטעם בנדרים הבאי ובדברים שאין בהם ממש וזרוזין, שאין הנדר חל עד יחקור ויאזין מאשר הבינה נעלמה, נדר ובל ידעה מה, ואזון הכל אשר בידו הכל יודעו בסתום חכמה, אמן, עכ"ל ודבריו מתוקים מדבש מובנים למשכיל בענין נדרים ושבעות, עכ"ל המערכת האלקות, והאריך שם לבאר כוונת הרמב"ן ובמקבותיו מפרשיו הפו והחייט עיי' באורך. וראה ברבינו בחי' כאן שביאר: נדרים כנודר בחיי המלך, עקרו של מלך, ולפיכך חמור הנדר יותר מן השבועה, זכר לדבר חי' חי' נפש, חי' חי' זהו המלך עצמו והוא השבועה, וחי' נפש זהו חי' המלך והוא הנדר, וידוע כי אין דרך הנשבע להקדים החמור ולאחר כל, ועל כן הקדים אלישע הקל ואיחר החמור וכו', עיי' באורך, ובקצרה בריש פ' מטות, וראה משי"כ לעיל הערה ח'. לא. החינוך נקט כאן שהנדר חמור מן השבועה כמ"ש הרע"א מהימנא והרמב"ן ושאר ראשונים בדברי הספרי כ"ל בהערה הקודמת, ובעמק הנצי"ב על הספרי כתב: הנראה מסוגיית התלמוד דשבעות חמור מנדר, וכדתנן בנדרים כ"ח ע"א, בית שמאי אומרים בכל נדרים חוץ מן השבועה וכו', והנה חכמי האמת הקדושים וכו' פירשו להיפך וכן נוטה דברי הרמב"ן כאן וכו', עיי' שהאריך לבאר עי' הפשט לשון הספרי, וראה בחי' רמב"ן שבועות ומערכת האלקות הנ"ל בהערה הקודמת ובפ"י רבנו הלל על הספרי ובנדפס בעת מכו"י בסוף חי' הרשב"א לנדרים משי"כ בענין זה.

כ. לקמן מצוה ת"ז. כא. לפי שיטת התוס' עירובין ק' [ע"א ד"ה מתן], דהיינו דבא ע"י פשיעה אינו דוחה לא תעשה, בלא זה לא קשיא מידי קושיות המחבר בכאן, וק"ל. [וכ"כ השער המלך פ"ג מנדרים ח"ו]. [ברוך טעם]. כב. לקמן מצוה ת"ז. כג. כ"כ הרשב"א בחידושו לנדרים ט"ז ע"ב ד"ה הא דאמר ישיבת סוכה. [שער המלך תנ"י]. יש לתמוה במה שתייר המחבר לקושיא זו, מההיא דאמרין בפרק שני נזירות י"ח [ע"ב], דנזיר שנצטרע דמגלח דאית עשה דמצורע ודחי לא תעשה דנזיר, אע"י דנזיר איכא נמי עשה דכתיב [במדבר ו', ח'] קדוש יהיה גדל פרע, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה, מכל מקום שאני נזיר דקיל הואיל ואיתיה בשאלה, ומשום הכי אתי עשה דמצורע ודחי לא תעשה ועשה דנזיר. והכי איתא בריש יבמות דף ח' [ע"א]. וא"כ הכא נמי נימא יבוא עשה דמצוה וידחה עשה ולא תעשה דנדר הואיל ונדר איתיה בשאלה. וראיתי להרמב"ם שכתב בסוף פ"ז מהלכות נזירות [הט"ו] טעם אחר לנזיר שנצטרע, ואולי כך היתה גירסתו וגירסת המחבר, וצ"ע [משנה למלך]. ומצאתי בתשו' הרשב"א ח"ג סי' שמי"ג, שכבר עמד בזה והשיב על זה. [צ"ב א"ר]. ועיין עוד בשאנת אריה סי' ס"א, ונוב"י תנינא יו"ד סי' נ"ג. כד. עי' לשון הרמב"ם פ"ג מנדרים ח"א וג', וכשיטת הר"ף דלא אמר רבא בשבועות כי ע"א, דמתפס לאו כמוציא מפיו, רק בשבועה ולא בנדר, ועיין נזיר כ' ע"ב. ובמגילת ספר לאוין רמ"א, הביא ש"כ בתשובות הגאונים סי' שכ"ח, ודלא כמו שהאריך הר"י"ד בסי' המכרע סי' פ"ט לחלוק על הר"ף והרמב"ם, עיי' שם. "אחד", קצת כתי". כו. כן ביאר הרמב"ן בנדרים יוש פ"ב [ד' ע"א] סברת רבא אליבא דהר"ף והרמב"ם, ועי' בריטב"א ונמוקי יוסף שם, וכן כתב הרא"ש שבועות פ"ג אות י': אבל אם נשבע על ככר או שלא יאכלנו ואמר על ככר אחר זה כזה לא אמר כלום, שאין שום איסור על הככר אלא שגופו מושבע שלא יאכלנו. וכ"כ בקצרה הטור סי' רל"ט, וראה בב"ח שם משי"כ דמיושב בזה דלא יקשה דשבועה היכא דמיסר חפציה אנפשיה יתפס כמו בנדר, דכיון דלעולם לא שייכא אלא על גוף האדם, אין שום איסור על הככר בשום פנים. וראה במגילת ספר לאוין רמ"א, שכתב דמוכח מדברי החינוך דכל מתפס בשבועה ואפילו גברא אנברא פטור ודלא כמו שנראה מהטור שבגברא אנברא הוי שבועה גמורה, עיי' [קט"ז טור ג'] שהאריך בזה. כז. "באותן הפעולות", ו"ב ואילך וקצת כתי". כח. חסר ב"א וקצת כ"י. כט. "רמז", ו"ב. ל. כמ"ש בספרי ר"פ מטות: מה הפרש בין נדרים לשבועה, בנדרים כנודר בחיי המלך, בשבועה כנשבע במלך עצמו, אע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר חי' חי' נפש אלא אע"פ [מלכים ב' ב', ב' ועוד]. וברע"א מהימנא יתרו צ"א ע"ב: דנדר איהו לעילא ואינון חיי מלכא וכו', חמיר משבועה וכו', עיי' שם.

בשולי המנחת

שאם אנסוהו להישבע אין שבועתו חלה כלל, שאין זה בכלל 'האדם בשבועה' 75, ומה שהצריכו לבטל בליבו היינו דוקא

75. ראה שבועות כו. ב. 76. וכ"כ בשו"ת מהר"ם לובלין סי' יא. וע"ע בט"ז שם סכ"ז. 77. שנמט בדעת התוס' יו"ט שבכ"ה אסור. ודחה

טעמא דלא דחי משום דהוי הכשר מלוא, וצקידושין קאמר טעמא אחרינא, משום דאחיה ואבין חייבין במלוא.

וי"ל דשני הטעמים צריכין זל"ז, דאי לאו טעמא דהכשר מלוא אין לומר שלא ידחה ל"ת מפני שאתה ואבין חייבין בכבוד המקום, דזה אינו, דכיון דקך הוא הדין שעשה ידחה ל"ת, א"כ זהו כבוד המקום שיקיים המלוא ע"י דחית ל"ת, וע"כ צריך לטעמא דהכשר מלוא, דבכה"ג אין עשה דוחה ל"ת. אלא דהאי טעמא גרידא לא סגי אלא שלא תהא הל"ת נדחית מפני העשה, אבל מ"מ אכתי איכא להעשה, דגם עשה אינה נדחית מפני ל"ת, ואם יקיים מצות אביו, קיים מצות כיבוד אב צעזירה, אבל הרי האמת אינו כן, אלא דבמקום איסורא ליכא למצות כיבוד אב כלל, משום דאחיה ואבין חייבין בכבוד המקום. ומה ילפינן לענין אביו ואמו אומרים השקני, דאביו קודם מה"ט. ומבואר ברמב"ם [ממרים פ"ו ה"ב] דאפילו אמר לו אביו לעבור על דברי סופרים לא ישמע לו, משום טעמא דאחיה ואבין וכו', ומשום דבמקום מצוה ליכא מצות כיבוד כלל, ואילו היה הטעם רק משום הכשר מלוא גרידא, ודאי היה איסור דרבנן נדחה מפני כיבוד אב"א:

(3) שם בסוגיא [ה' ע"א] מבואר דל"ת ועשה דמזיר נדחין מפני עשה, משום דישנן בשאלה. וקשה מזה למ"ש החינוך [מצוה ל' בשרשי המצוה] והרשב"א [גדרים ט"ז ע"ב] דל"ת ועשה דנדר אין נדחין מפני עשה, ואמאי והא נדר ישנו ג"כ בשאלה, וכבר נשאל הרשב"א ע"ז בשו"ת ח"ג סי' שמ"ג.

ואפשר לומר לפי מ"ש תוס' פ' השולח [גיטין ל"ה ע"א ד"ה ונדרת] דהא דקונס שלא אישן ג' ימים מכין אותו וישן לאלתר, דהא דמכין אותו הוא משום לא יחל דברו. ומבואר מזה דהנדר חל, ומ"מ ישן לאלתר, וזה צריך ביאור. ונראה בכוונתם, דהאוסר על עצמו לעשות איזה דבר, אין האיסור חל עליו שלא לעשות המעשה, אלא שאסור לו לחלל דיבורו, וכיון דע"י עשיית המעשה יתחלל דיבורו, ע"כ אסור לו לעשות. ונמצא דהמעשה מצד עצמה אינה אסורה, אלא מפני שעל ידה יתחלל הדיבור. ובכל נדר שאפשר לקיימו, חילול הדיבור הוא רק בשעה שעושה המעשה, אבל בנדר שא"א לקיימו, חילול הדיבור הוא תיכף בשעה שיצא מפיו, וע"כ לוקה לאלתר משום כל יחל. וכיון שהדיבור כבר הוא מחולל כולו, מו ליכא איסורא לעשות המעשה — ודוגמא לזה במיר, לענין טומאה, דרשין [מיר מ"ב ע"ב] להחלו, יא זה שמחולל ועומד — והמעשה כשהיא לעצמה, כשאין בה חילול הדיבור, אינה אסורה כלל, ומשום מותר לו לישן לאלתר.

ובאמת נראה, שזהו טעמו של הרמב"ם [ממרים פ"ו ה"א] דגם צאינו עושה מעשה עמך חייב בכבודו, דגבי כיבוד לא אשכחן קרא למעוטי. והאי דאמר בגמ' ד"ק (נ"ד ע"ג) גבי הניח אביהן דבר המסוים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן, דדוקא בעשה משוזה, כבר כתבו תוס' ורא"ש (פ' הכותב [כתובות] פ"ו ע"א [תוד"ה פריעת בע"ח מצוה ורא"ש סי' י"ד]) דהתם לאו דוקא לישנא דכבוד אביהן, דהוי מ"ע שמתן שכרה בצדה דאין צי"ד כופין עליה, אלא משום קלון אביהן, וזהו צענין עושה מעשה עמך. אלא דקשה, דהאיסורא דקלון הוא מקרא דמקלה אביו, והתם לא כתיב עמך למעוטי אינו עושה מעשה עמך. ואי נימא דקרא דמקלה אביו איירי דוקא היכא שעושה מעשה לצותו, אבל לא היכא שנחצוה מאליו, וכמש"כ המל"מ פ"ד ממלוה [ה"ד], א"כ עיקר דין זה מניין שצריך לשומרו מצויון הבא מאליו, ואי מקרא דכיבוד, הא אין צי"ד כופין בזה, דמתן שכרה בצדה:

ב) ובהא דנן אכל אביו חייב בהסיצה ותלמיד אכל רבו אינו חייב [פסחים ק"ח ע"א], כתבו הטעם* משום דסתם אב מחיל ליקריה גבי בנו, אבל אם אינו מוחל אסור לנן להסב. וקשה מאי שנא הסיצה מכל המצות, דאפילו מצוה דרבנן אינה נדחית מפני כיבוד אב. ואי נימא דהסיצה הוי קלון לאביו, וזה לא הותר בשביל מצוה, א"כ לא מהניא מחילת האב, כמ"ש בשו"ת הריב"ש (סי' ר"כ) בשם הראב"ד, דדוקא כיבוד אב ניתן למחילה ולא בזיונו:

ג) נזיר (מ"ד ע"א) טומאה ותגלחת הותרו מכללן בתגלחת מלוא וכו'. וצפ"ק דיצמות [ה' ע"א] מבואר דהא דמותר בתגלחת מלוא הוא מטעם עדל"ת, ומ"מ לא קרי לה הותרו מכללן. וקשה דצפ"ק דיומא [ו' ע"ב] מוכיח מהא דקמי צברייתא דטומאה הותרה מכללה ציצור דטומאה הותרה ולא דחיה, ונ"ע:

סימן י"ח

א) פ"ק דף ה' [ע"ב] תוד"ה בולבם חייבין בכבודי. וא"ת ול"ל קרא בכיבוד אב"א דלא דחי שבת וכו', גבי אביו אומר השקני מים ואמו אומרת השקני, דאביו קודם, דאתה ואמך חייבין בכבוד אביך, וה"נ אתה ואביך חייבין בכבוד שבת. וי"ל דמחבא ילפינן התם עכ"ל.

וקשה דהא בסוגיא [ו' ע"א] פריך דנילף מהתם דאין עשה דוחה ל"ת, ומשני משום דהוי הכשר מלוא, הא אי לא ה"ט היה כיבוד אב דוחה ל"ת, ואמאי, הא אחיה ואבין חייבין בל"ת. וא"כ הסוגיות סותרות זא"ז, דהכא קאמר

הדבר הוא סכנה. וכן הוא באר"ח סי' שכ"ח ס"ד — עושים לו כל שרגילים לעשות לו בחול. ובמשנה ברורה שם [ס"ק י"ד וביה"ל ד"ה כל שרגילים] הביא מחלוקת הפוסקים בזה, והוכיח שרוב הראשונים חולקין על דעת זו. ועיקר ראייתו מיוהכ"פ, דחולה שיש בו סכנה צריך אומדן אם יכול לסבול התענית עיי"ש. ובאמת טעם המתירין צ"ע, דמה צריך שהחולה יש בו סכנה, כיון דאין צמיעת הדבר שעושין לו סכנה, דהא דפיקו"נ דוחה שבת ילפינן [יומא פ"ה ע"ב] מקרא וחי בהם ולא שימות בהם, שצריך לדחות שבת בשביל חיותו, אבל הכא שמלאכת חילול שבת לא מעלה ולא מורידה להחיותו, מנ"ל שמוותרת:

(ו) **והנה** לענין מילה בשבת קיי"ל [שבת קל"ג ע"ב] דהיכא דלא סילק ידו, חוזר בין על ציץ המעבדין את המילה בין על ציץ שאין מעבדין, והיכא דסילק ידו אינו חוזר אלא על ציץ המעבדין. וטעם החילוק הזה, דציץ שאין מעבדין, מנ"ל עומן אינו דוחין שבת, דאין חיוצן אלא משום הידור מצוה [שם], אבל היכא דלא פירש עדיין, הן שייכין להמילה עצמה, וכיון דניחנה שבת לידחות אצל מילה, צריך לעשות את המילה בשבת כדרך שהוא עושה בחול. אבל היכא דסילק ידו, מצות מילה כבר נגמרה, וההידור בפני עצמו אינו דוחה שבת:

(ז) **ואבתי** צריך ביאור, דמה צריך שלא סילק ידו, מ"מ הא הידור אינו דוחה שבת. וי"ל לפי המבואר ביומא (מ"ו ע"ב) דשבת הותרה ציצור ולא דחוייה, ה"נ צמילה בשבת הותרה, ומש"ה צריך לעשות בשבת כמו שעושין בחול, וכיון שצחול צריך לעשות גם ההידור, ה"נ בשבת, דכיון שהותרה שבת אצל מילה, שבת וחול שוין הן (ו"ע במוס' [ד"ה רבי אליעזר] וחינושי רמב"ן ורשב"א ר"פ ר"א דמילה [שבת קל"ג ע"א], צמה שהקשו [למה] יציא סכין אצל חינוק עיי"ש, שנראה שנחלקו בזה רבותינו), אבל היכא דסילק ידו כבר נגמרה גוף המצוה, וההידור גרידא אינו דוחה שבת:

(ח) **ובב' השוחט** [חולין כ"ט ע"ב] פריך בגמ', וכי מאחר דאפילו פסולא דרבנן ליכא למה לי למרק, ומבואר מלשון זה דאילו ה"י מצוה דרבנן למרק ה"י מותר, אף דנראה דמירוק הוה מלאכה דאורייתא, כמו צחול צטריפה [פסחים ע"ג ע"א]. והיינו, דכיון דשבת הותרה ציצור, הוה כאוכל נפש ציו"ט, דהותר אפילו לצורך מצוה דרבנן, כגון ס"ת לקרות בו [תוס' ביצה י"ב ע"א ד"ה ה"ג רש"י]. ולכאורה קשה, דמצוה דרבנן לא עדיף מציץ שאין מעבדין, דהיכא דסילק ידו אסור לגמור, והכא כהן גדול השוחט סילק את ידו. וי"ל כיון דעדיין עבודת הקרבן לא נגמרה, עדיין הוה כלא סילק ידו, דדוקא לגבי מילה היכא דסילק ידו כבר

וב"ז הוא צנדרים, אבל צמירות, הדברים שמוזהר בהן הן איסורי תורה, והמעשה אסורה מנ"ל עצמה. וא"כ י"ל, דדוקא צמירות מיקרי ישן בשאלה, משום דאחיה המעשה בעצמה שהיתה אסורה עליו קודם שנשאל, עכשיו ניתרם ע"י השאלה, אבל צנדר, שהמעשה מנ"ל לא נאסרה מעולם, וכל האיסור היה רק שלא יחלל דיבורו, והאיסור הזה אין לו היתר לעולם, דגם אחרי השאלה לא הותר לו לחלל דיבורו, אלא דליכא לדיבורו כלל אחר השאלה ולא משכחת לה שיחלל דיבורו ע"י המעשה, ובכה"ג, היכא שהדיבור אינו מתחלל ע"י עשיית המעשה, לא נאסר קודם ונמנא דמה שמותר עכשיו עשיית המעשה, לא נאסר קודם השאלה, ומה שהיה אסור, חילול הדיבור, לא הותר גם אחרי השאלה, אלא דעכשיו ליכא לדיבורא כלל, וזה לא מיקרי שנה בשאלה:

(ג) **[בתום]** תמורה (ו' ע"א [ד"ה והשתא]) הקשו, דנימא דליכא בין אב"י לרבא צנצנע שלא לגרש וגירש. ומקשינן, דלעיל [שם ה' ע"א ד"ה מיתבי] כתבו דבגירושין לא אמרינן אי עבד לא מהני, דאיתקש למיתה גבי אונס שגירש. וי"ל דליכא גזה"כ אלא היכא דהגירושין אסורין, כמו באונס שגירש, אבל צנצנע שלא לגרש אין האיסור על הגירושין, אלא על חילול הדיבור הנעשה ע"י הגירושין, ובזה ליכא גזה"כ. ומה שתיירנו במוס' דלא אמרינן אי עבד לא מהני באיסור שצדה מלצו, כונתם, כיון דהגירושין מנ"ל עומן אינן אסורין אלא מפני חילול הדיבור, לא אמרינן כלל אי עבד לא מהני בכה"ג:

(ד) **עוד** אפשר לומר, דהנה צהא דפריך ליגמר מנזיר דעשה דוחה ל"ת ועשה, צריך ביאור היכי משכחת לה, דנהי נמי דעשה יש לה כח לדחות עשה ול"ת, אבל הרי פשיטא דגם העשה שעם הל"ת יש לה הכח הזה, וא"כ גם היא תדחה את העשה שכנגדה. וי"ל, דהכלל הוא דמצוה דוחה איסור אבל איסור אינו דוחה מצוה, והא דל"ת ועשה נדחין מפני עשה, היינו דל"ת ואיסור עשה נדחין מפני מצוה עשה. וא"כ צ"ל, דעשה דנזיר אינה מצוה עשה אלא איסור עשה, והיינו דכשמגדל פרע אינו מקיים מצוה מצוה עשה, אלא דכשאינו מגדל פרע עובר באיסור עשה. וא"כ י"ל, דדוקא בכה"ג, צל"ת ואיסור עשה שישן בשאלה נדחין מפני עשה, אבל ל"ת ומצוה עשה, אף אם ישן בשאלה אינן נדחין מפני עשה. וא"כ צנדר, דעשה דכל היוצא מפיו יעשה היא מצוה ממע לקיים דברו, לא מהני כלל הך דינן בשאלה:

(ה) **בתב** צמ"מ פ"ב מהל' שבת הי"ד, דצחולה שיש בו סכנה מחללין שבת לכל צרכיו, אפילו אין צמיעת

דוקא צעם הארץ אזל לזורצא מרענן מה
רעותינו ז"ל:

מתני' זה חומר בשבועות. מפרש בגמרא דאקונס שאני יסן קאי
דקמני שאין נדר חל עליו מן התורה משום דהוי דבר שאין
צו ממנו הכי קמני הכא דבזה

מב"ן

מתני' זה חומר בשבועות מבגדרים וחומר בגדרים מבשבועות כיצד אמר קונם סוכה שאני^(א) עושה לזב שאני נוטל תפילין שאני מניח בגדרים אסור ובשבועות מותר שאני נשבעין

בִּטְוֹל מַזּוֹת עָשָׂה דְּמַזּוֹת חַיִּיב גְּבֵרָא וְגַדְרָא חֲסִידוֹר חֲפֵנָא וְחִין מֵאֲרִילִין לְאָדָם
דְּבֵר הָאֲסוּר לוֹ (טו:):

ובשבועות מותר. פי' שאם נשבע שלא יבזבז צדקה ושלא יטול לולב לוקה משום שבעת שזו ונטול לולב ומניח תפילין שאין שבעה חלה לנטול מצות עשה דהא והא חסור גבול והוי כנשבע שאובל ככר זה ואח"כ נשבע שלא יאכלנה של חילול שבעה בתרייתא עליה ולוקה עליה משום שבעת שזו.

יְהוּדָה פִּירְשׁוּ בִּירוּשָׁלַיִם (שְׁמוֹת פ"ב ה"ד) דְּלִי אֶתְרִינִי דְּאִין שְׁבֻעָה חֹלֵה לְנִטּוֹל מִזְמוֹת עֲשֵׂה דּוֹקָא בְּנִשְׁבַּע עַל הַמְצוּהָ בְּפִרְטוֹ אֲבָל ע"י כּוֹלֵל חֵיילָא כְּנִשְׁבַּע שְׁלָא יֵאֲכַל מִזֶּה וְשֹׁאֵל יֵשֵׁב בָּזֵל וְשֹׁאֵל יֵיחַד כְּלוֹס עַל רִאשׁוֹ, מִגּוֹ דְּחֵייל הַשְׁבֻּעָה אֶהְיִירָא חֵיילָא נְמִי אֲמַרְוּהָ כְּמוֹ שְׂכַחַת הֶרֶ"ף ו"ל בְּשִׁלְיָה הַלְכוֹת פֶּסַח שֶׁנִּי (פֶּסַחִים ח"י מִשְׁנַת ד'ה יְרוּשָׁלַיִם), וְנִיבֹר מִגְּמִי דְּלִין צַפֿ' שְׁבֻעוֹת שְׁמִים בְּחִתְרָא (שְׁבֻעוֹת כ"ה): מִשְׁמַע דְּדוֹקָא לְעִינִי בָּזֵל אֲבָל לֹא מֵיחִיב עֲלֵה קֶרֶן אֲפִילוּ בְּכוֹלֵל אִי מִנְּהָ תַפְּלִין כִּיּוֹן דְּהוּ מוֹשְׁבָה לְהֵיחָא וְהֵייוּ דִּאֲקָשִׁין הֶסֶם וְהֵאָה לֵיחָא לְשְׁבֻעָה בְּלֹא אִינִי תַפְּלִין דִּלְמַלְמָא לֵיחָא בְּלֹא אִינִי כְּלָל וְאֲפִילוּ בְּנִשְׁבַּע בְּכוֹלֵל שְׁלָא יֵיחַד כְּלוֹס עַל אִינִי חֵיילָא שְׁבֻעָה לְהִתְחַיֵּב קֶרֶן אִי הֵיחָא תַפְּלִין.

י"א לענין מיתל שבעה גמי י' אחרנין דשבעה חנה כבול דוקא על
 צטול מזון עשה דמי מקיים שבעתיה ולא עבד מזון דרמי עליה
 הוה ליה יוצא ואינו עושה מזון וזה עדיפא מלמישד מזון ולבטל
 שבעתו בידים בקום עשה חבל הגשע לבטל מזון ל"ח כבול כגון שגשע
 שאכל נבלו ושחטותיו לא אכלה שבעה אצולתו כלל ומוטב שיגד ולא יאכל
 שבעתו משתדא אכור לאו דגבול שאכלתו בידים והיינו דאחרנין התם
 (גד) בשלמא לאו משכחת לה דחיילא שבעה כבולו שלא יאכל נבלות
 ושחטותו לרבי יוחנן אלא הן היכא משכחת לה דאלמא לא חיילא שבעה
 אפילו כבול כהן כלומר בגשע שאכל לבטל מזון ל"ח והיינו דתנן התם
 (כה) תאמר בשבעת מזון שלא עשה כהן דאלמא ליחא כהן כלל
 אפילו כבול וזו שעת רבי ז"ל כמו שכתוב בפרש"י שבעות שלו (מלחמות
 שבעות ט"ו אלף קפ).

י"ג מרבותינו ז"ל שאומרים דשבעה לא חיילא ⁽²¹⁾אפילו) אבטול מנות

ממתני' זה חומר בשבועות מבנדרים וחומר בנדרים מבשבועות
כיצד אמר קונם⁽⁷⁾ לולב שאני נוטל תפילין שאני מניח

נמוקי יוסף

עשה כל ואפילו כבולל ולוקה עליה משום שבעת שזו, ומאי דאמרין
ליתיה בלא אניה לאו לענין קרען שבעה בלחוד אלא לענין כל יחל נמי הוא
דשבעה על המזהה כשבעה על שבעה הוא כדאמר' בכל דוכתא (ס.)
והלא מושבע מהר קיי הוא, ואילו שבעה לא חיילא על שבעה כלל אפילו
כבולל ומחו אמוחא"י להאיא ירושלמי דכתב
הר"ף ז"ל ומסתברא דלית לן למדחי
הוא ירושלמי צדיק ושלל שבעה מכיון
דאיכא לפרושי צדיק כוונה ואשעתה
דרבינו ז"ל סמכין.

ת מותר שאין נשבעין ובי היי דדרי אסר חלין על המנות
אפילו לנטלן הוא הדין נמי דחייב על
שבעה לנטלה שאם נשבע שיאכל ככר וְה ואחר כך אסרו בקום הרי הוא
אסור זו כדחשיבנא בפרקא קמא (י: ד"ה וטעמא דהא).

וביהו בשטעה על הנדר ^(א)איזא פלוגמא צין רבנן ז"ל איזא מאן דאמר דשטעה חלה על הנדר לקיים שאס אסר עליו כדר ואח"כ נשבע שלא יכילנו חילא עליה שטעה נמי, צין למלקות צין לקרנן, דכיון דנדר איסור חפאז ושטעה איסור גברא ועניינים חלוקין הס כסם שהנדר חל על השטעה צין לקיים צין לצטל כך השטעה חלה על הנדר לקיים דאילו לצטל לא אפשר שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו וזו היא שטת מורי נר"י ^(א).

אב"י בירושלמי משמע דשבעה לא חיילא אנדר כלל כיון דאסריה איסור חפלא הא איסור ליה ממילא באסור גבא משום גל יחל דברו וכו' לא חיילא עליה שבעה כשם שאין שבעה חלה על שבעה אפילו לקיים דרגסין חלה בירושלמי דפרק קמא (דמזיר) (ה"ב) גבי הא דאמרין דאין שבעה חלה על שבעה אסורא בדברא^(א) אחד מביין שהחזיר עליו שבעה עשרה כנבילה מבין ואיך כמחלה שבעה על האיסורין^(ב) ואין שבעה ח' ע"ה האיסורין. פירוש לא לבטל ולא לקיים וה"ה לשבעה על שבעה: אמר ר' יודן והוא שהוכיח נדר ואח"כ הוכיח שבעה. פירוש דלא חיילא שבעה אנדר אפילו לקיימו דהו' כמו שבעה על שבעה, דנבדר קמא שבעה נמי איז ביה, שכבר נשבע דבר סיי לקיים את נדרו ולעשות ככל היותא מפיו: אב"י שבעה ואח"כ נדר נדרים הדין על האיסורין. פי' דמעיקרא איסור איסור גבא והשתא איסור איסור חפלא.

נציבות למד מן הירושלמי הזה דשעוה לא חיילא על גדר כלל אבל גדר חל על שבעה לבטל ולקיים וה"ה שחל הגדר על האיסורין דאיסורין ושבעות חד טכסיא וניהו. ושלח דכרי ר' זרחיה שכבז (בגל המאור ששעוה סי' אף קי) שאין גדר חל לקיים אחד מאיסורי תורה כגון שאסר עליו נבלה או בשר חזיר או דבר שנאסר עליו שלל לאכולו ותמיהם דבריו היאך חל הגדר על מזהם של תורה לבטל ולא יחל חל לקיים אלא ודאי כדאמרן וכדאיזא בירושלמי דכתיבנא דהיא:

וְגֵרְסִינָן נמי התם ברש"פ דנזיר (ה"ב) ר' חמי^(ט) בשם ר' יוסי בר חנינא הריני נזיר^(ט) מין של ערלה לא אומר כלום חברייא

(ז) ^אבנדרים אסור ^בבשבעות מותר שאין נשבעין לעבור על המצות: [טז] ^גנב' רב כהנא מתני א"ר גידל אמר רב ורב

יוסף
מִיָּין שֶׁ עָרְלָה לֹא אָמַר בְּלוֹם חֲבֵרִיא אֲמָרִין כְּמַחְלֻקֹת לִרְ"ש. פ'י לְסַבֵּר
לִין אִיסוֹר חֵל עַל אִיסוֹר אֲבָל לִרְבֵּנן אִסוֹר: א"ר יוֹזֵן כֵּאֵן בְּנִדְרִים כֵּאֵן
שְׁבוּעוֹת נִדְרִים חֲלִין עַל הָאִיסוּרִין וְאִין שְׁבוּעוֹת חֲלִין עַל הָאִיסוּרִין
ע"כ. וְהִי זֶה מִצְוֹל כְּדִבְרֵי: עוֹד טֵם (נִדְרִים פ"ה ה"ב) אִיסֵר אִם אִתָּה
תּוֹכְסוּ מִשּׁוּם נִדֵּר נִדֵּר וְאִי מִשּׁוּם שְׁבוּעָה שְׁבוּעָה הִדֵּא דִתִּימָא בְּחִשּׁוֹ
בְּכֻרֹת¹² מִכּוּיִן שְׁתַּחֲתִים מִלּוֹ עֲשָׂא כְּנֻכָּה מִכּוּאן וְאִילָךְ בְּמִדְוֶה
שְׁבוּעוֹת עַל הָאִיסוּרִין וְאִין שְׁבוּעוֹת חֲלִין עַל הָאִיסוּרִין וְהִדֵּא דִתִּימָא
כְּשֹׁחֲזִיר נִדֵּר וְאִחֵר כִּךְ שְׁבוּעָה אֲבָל שְׁבוּעָה וְאִחֵר כִּךְ נִדֵּר נִדְרִים חֲלִין
עַל הָאִיסוּרִין ע"כ. הִי פִירוּשׁוֹ כֵּאֵן לְשׁוּעָה הִיא לֵאל דְּלֵא חֵלָה עַל אִיסוֹר
דְּעֵינן מֵה הֵעֵבָה רְשׁוֹת וכו' (ח). וְלִפְיָךְ מִן הַמּוֹרֵה אֵינָה חֵלָה אֲלֵה עַל
דְּכֵר הַרְשׁוֹת אֲבָל נִדֵּר חֵל עַל שְׁעוּעָה וְעַל הָאִיסוּרִין כִּיּוֹן שְׁהוּ חֵל עַל דְּכֵר
מִלּוֹה לְכֵר הַרְשׁוֹת:

ובשבועה מותר. מותר מדין שבועת כסיו אבל נוקם משום שבועת שוא כדאיחא בירושלמי (שבועות פ"ב ה"ד) שבועה שלא אוכל מנה בלילי הפסח ונזקק אוכל מנה: שאין נשבעין וכו'. לישנא משמע שאין נשבעין כלל ואפילו בכולל של דברים "הירושלמי (סע) שסבור שבשבועה חלה בכולל לעצור על המנוח כולה מחתי' נשבע בפירוש על המנוח הפטר שאין נשבעין עליה לעצור אותה. ומיהו אפילו לדברי הירושלמי דוקא

הגהות וציודים

(א) כבתי"ח הניסו את
הם וסוהו. וכן בהמשך
המסנה: וסוהו. וכן
הוקה: כבתי"ח (א) עשר
הגמ' בגמ' א"ל וסוהו,
הבה על קדקוד ר"ל את
וסוהו: (ד) וכן
סוהו: (ח) ר"ל את אמר
מדיכ שהוא הרשעא,
כדי בחיורו לנס
שבוטב כ"ע ב"י ר"ל
ידלמ' א"ל ב"י ר"ל נזיר
שאר שבעה על אל
חז"ל: (י) וסוהו לנ"ל
בבב"ר אד"ר: (י) כ"ה
וסוהו וכן וסוהו
לנזיר: (ח) כבתי"ח הני
ר"ל וסוהו לנזיר
ר"ל: (ט) וסוהו
מוכח התגרס המנוה
ורסוהו וכן הני נזיר
מין של עז"ל (לאפרק)
מגורסא תגרסא [נזיר]
וכ"ה וסוהו הרבני
במלומות גמ' שבוטב
וסוהו שתר' גמ' אל
קדקוד. וכן זאת שמעון
לדלוסוהו ס"ל נזיר
הני אסור חצפא וזאת
הל מה שמנה ר"ל
בפי על ר"ש דס"ל
נזירות וכן אסור
ואל חצפא ס"ל דהי
וסוהו חצפא וכו' וכן
(המלומות): (י) כ"ה
וסוהו לנזיר (ר"ל):
(א) כבתי"ח הני
וסוהו לנזיר
וסוהו א"ל אסור
וסוהו: (ב) ר"ל
נזירות. ד"ה הלך
והרשע שבוטב פ"ג
וסוהו: (ד) וכן ב"י
וסוהו: (ח) חסר כאן
ד"ה וסוהו לנזיר

קונטרס בענייני נדרים ושבועות

לבטל את המצוה מרשימות רבינו*

- סי' א: בדיני נדר ושבועה לבטל את המצוה ובדברי הראשונים אמאי לא אמרינן דיבא עשה וידחה ל"ת
 סי' ב: בענין נשבע להרע לאחרים דאינו חל אם הוא מדין נשבע לבטל את המצוה. או שהוא דין בפ"ע
 סי' ג: בגדר דין כולל דמהני בנשבע לבטל את המצוה
 סי' ד: בדין הנשבע לאכול נבילות ושחוטות אם חלה השבועה על שחוטות
 סי' ה: בענין הנשבע שלא יאכל הקדש או מע"ש ואח"כ נפדו אי חיילא השבועה
 סי' ו: בענין נשבע שלא יאכל חצי שיעור מנבילות ואכל כשיעור

סימן א

בדיני נדר ושבועה לבטל את המצוה ובדברי הראשונים אמאי לא אמרינן דיבא עשה וידחה ל"ת

לל"ת, ח"כ הא הוי דבר שאי אפשר לקיימו ואינה חלה
 השבועה. אולם זה קשה רק לשי" הר"ם (פ"ה משבועות
 ה"ב) דס"ל דשבועה שלא אוכל ז' ימים הוי דבר שאי
 אפשר לקיימו, והיינו דס"ל דכל שבועה שמאד הדין אין לו
 אפשרות לקיימו ח"ל צ"ל דין נשבע לבטל את המצוה
 חל דאין חל משום דהוי דבר שאי אפשר לקיימו, אבל
 הר"ן (צפ"ג דשבועות) הא ס"ל דדוקא שלא אישן ג' ימים
 חשיב דבר שאי אפשר לקיימו, משום דממילא יישן, אבל
 בשלא אוכל שפיר הוי דבר שאפשר צמ"א, ואף דודאי
 יעצור אח"כ משום פיקו"ק, ולכן כתב הר"ן דהא דהוי
 שבועה שוא, היינו משום דהוי נשבע לבטל את המצוה,
 [ויעו"י מה שהארכנו צביאור מחלוקתם צ"ח]. ולפי"ז
 י"ל דנמ"י כאן אזיל צ"ח הר"ן, ועל כן איננו קרא
 בשבועה דאינה חלה כלל.

ואכתי יש להקשות, מהא דאמרינן צירוש' והוצא גם
 צנמ"י, דצבולל חל לבטל את המצוה וכגון
 שנשבע שלא יאכל מזה חסור לאכול מזה צבולל הפסח, או
 שלא ישב צלל חסור לישב צלל סוכה, עיי"ש, ואכתי יבא
 עשה וידחה לא תעשה.

ובע"כ י"ל דצאמת הא דכתב צנמ"י טעמא דלא דחי
 משום איסור חפלא, אין זה מספיק, וסמך על
 מה שכתב אח"כ משום דהוי לא תעשה ועשה, ורק דהכא
 צנמ"י אפשר גם לומר טעמא משום איסור חפלא.
 ונפק"מ עפ"י שי הריצ"א חולין קמ"א דצבולל צל"ת
 ועשה, מ"מ הללו נדחה ואינו לוקה, וכאן ילקה דגם
 הללו אינו נדחה. והר"ם כתב כאן דאם הניח תפילין

הקשו הראשונים צ"ח דקונמות חלין לבטל את המצוה,
 דמ"מ ליתי עשה ולידחי לא תעשה דקונמות,
 ותי' הרשב"א (ע"ז): וכן החינוך (מנח"ל) משום דהוי לא
 תעשה ועשה דכלל היוצא מפיו יעשה. וצנמ"י (ד"ה
 וחומר צנמ"י) כתב וז"ל: לפי שהנדרים חלים על דבר
 מנח"ל נדרים איסור חפלא הם ואין מאכילין לאדם דבר
 האסור לו שלא אמרה תורה לעשות מנח"ל צאיסורי הגאון
 "ולפיכך ליכא למימר צ"ח דליתי עשה דמנח"ל ולידחי לא
 תעשה דנדרים". וכש"כ דנדרים עשה ולא תעשה הוא,
 ע"כ. ולכאורה אין דבריו מובנים, דמה זה שייך לענין
 דחיה, דמה לי אם נדרים איסור חפלא דמ"מ ליתי עשה
 ולידחי, וצ"ח דממ"ר הגר"ש ז"ל, הוצא צ"ח תורה"
 א, וצ"שעורי תורה" (חי הגר"ש) על מס' נדרים סי' א'
 דצ"ח איסור חפלא, היינו דהוא דין החפץ, דצבולל
 האיסור שהאדם לא יאכל, אבל צנמ"י האיסור צפון
 שלא יאכל היינו משום חילול החפלא, דענין קונמות הוא
 ענין קדושה, דיש מעילה צקונמות, ולהכי לא שייך גם
 דחיה דתעשה הוא דין הגזרה והאיסור דין החפלא, וכמו
 דלא שייך דעשה ידחה לאו דלא תגזל, דהאיסור גם
 משום הגזל.

ויש לשאול, דלפי תירוק זה דצנמ"י, ח"כ למה איננו קרא
 קרא גבי שבועה דאינה חלה הא שבועה הוי חסור
 גזרה, וא"כ אפי' תחול, ג"כ נימא דיבא עשה וידחה לא
 תעשה, ואי דנימא דאיננו קרא דאין השבועה חלה כלל
 ונפק"מ דאחר שקיים המצוה חסור, וכגון צמ"א דכזית
 שני חסור, הא ממילא לא תחול, דהא כיון דעשה ידחה

* כאן נדפסו רק הרשימות של העניינים שאינם בשיעורים כללים ובשיעורים יומיים [בעיקר בדף ח].

← מלוא, והחיותך במלוא לי כתב ואם תשאל כו' שהרי אותו דבר מלוא הוא עליו בעשה ויצוא עשה וידחה לית דלא יחל כו' תשובתך שהנדר עשה ולא יס' צו לאו דלא יחל ועשה דכל היולא מפניו יעשה ואין עשה דוחה לית ועשה, וכ"כ הרשב"א ז"ל כאן בסוגיין, והמל"מ בפר"ד בהגהותיו על החיותך הקשה דהא עשה ולית דנדריים ישנו בשאלה ונדחה מפני עשה דעלמא בדאמרר דיצמות ד"ה גבי תגלחת מלורע דדוחה עשה ולית דנזיר דלא ילפינן מהכא לכל התורה שתהא עשה דוחה לית ועשה משום דיטנו בשאלה, וא"כ עכ"פ עשה ולית דנדריים שישנם בשאלה שפיר יש ללמוד מהא דתגלחת מלורע דוחה עשה ולית דנזיר, והאריכו האחרונים ז"ל הרבה בקושיא זו עי' בשע"מ פ"ג מנדריים וצתשובות חב"מ סי' כ"צ ובספר שלמי נדריים ועוד כמה אחרונים ז"ל ואחרון חביב במאסף אהל תורה ח"א סי' ד', אולם כבר האיר עינינו הגרעק"א ז"ל בתוספותיו למשניות נדריים אות ע"ז שהרשב"א ז"ל עלמו צתשובה ח"ג סימן שמי"ג נשאל על זה והשיב דהיה דפ"ק דיצמות דחויא בעלמא הוא וצאמת אין עשה דוחה אפי' עשה ולית דאית' בשאלה, ותגלחת מלורע שאני משום דגדול השלום כדאמרין בחולין קמ"א, ול"ל דאפי' למד"א מלורע צימני חלוטו מותר צתה"מ מ"מ עברת מלורע חמיר משאר מ"ע אם מפני שלא יהא נדחה מחוץ למחנה כל ימיו ומה שהוצרכו בחולין לעס' דגדול השלום הוא משום דיכול להטור צפור אחרת או משאר עומים עי' באחרונים ז"ל שהאריכו מאוד.

והנמוק"י כאן צביאורו על הלכות הרמב"ן ז"ל כתב וז"ל וחומר כו' בנדריים חסור לפי שהנדריים חלין על דבר מלוא דנדריים איסור חפלא הם ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו שלא אמרה תורה לעשות מלוא צאיסורי הגאה ולפיכך ליכא למימר צהא דליתי עשה דמלוא ולדחי לא תעשה

דנדריים וכש"כ דנדריים עשה ולית הוא עכ"ל והנה חידש לנו הנמוק"י דמה שהוא איסור חפלא לא אמרי' גבי דין עדל"ת וכנראה כוונתו ז"ל דאיסור חפלא הוא מלד עלמו פגום למלוא ולא נתכוונה תורה לעשות מלוא צדצר שהחפלא עלמה נאסרה למעשה ז.

→ ונלענ"ד דמה שלא תירץ הרשב"א ז"ל הכי, משום דחזלי לשיעתם שהרי אם נאמר דכל איסורי תורה הם איסור חפלא [מלכד שצועה וכיו"צ] א"א לומר כלל דלגבי איסור חפלא לא אמרי' עשה דוחה לית שהרי מלינו גבי איסורי אכילה עשה דוחה לית בצבחים ל"ז גבי יקדש להיות כמוה וצירושלמי שהציאו התוס' קדושין לית אי' גבי איסור חדש וכן אי' כל איסורי אכילה שצתורה הם איסור חפלא ודאי גם כל איסורי ציאה שצתורה הם איסור חפלא כיון דאיסור חפלא אינו מתפרש דוקא על דבר שנתפס צו ענין קדושה, אלא כל דבר ששמו ועלמותו הוא האוסרו, מהשצא איסור חפלא ורק שצועה שאיסורו מחמת פיו שעשה איסור על עלמו חשיב איסור גצרא [וכן מלאכת שצת ואיסור אכילה דיוה"כ הוי אי"ג משום דיומא קגריס וכיו"צ] א"כ כל איסורי ציאה שהאיסור מחמת שם החפלא שצו פשיטא דהוי נמי איסור חפלא והרי אשכחן ענין עשה דוחה לית גבי איסורי ציאה בכל הסוגיא דעלי' צפ"ק דיצמות וצפ"צ גבי אלמנה לכה"ג וצתצות ד"מ גבי ולו תהי' לאשה ומוכרת דגם צאיסור חפלא שייך דינא דעשה דוחה לית.

ודעת הרשב"א ז"ל צתשובה סימן תרע"ז הוא דכל איסורי תורה הם אי"ת כמש"כ הגרעק"א ז"ל בהגהותיו ליו"ד סי' רע"ו ועמש"כ צזה לקמן בעה"י צסי' י"ת, ולפ"ז מוכרח דגם צא"ת שייך עדל"ת וכמשנ"ת ומשו"ה לא תירץ כהנמוק"י, אצל דעת הנמוק"י הוא דכל איסורי תורה מחשבי איסור גצרא [מלכד קוגמות שנתפס

גם בדברי הר"ן ז"ל רפ"ג דשצעות יל"ע
 במה שהאריך לענין מחפסין בשצעות
 דאסדר לן שיעת הר"ף ז"ל דענין התפסה
 לא שייך אלא בהקדשות מפני שהקדש עושה
 חליפין אף הוא יכול להתפס בו דבר המותר
 ולצסוף מסיים בהא דלא תנין חומר נדרים
 מצשצעות שיש התפסה צדדים ואין התפסה
 בשצעות דלא תני אלא בדברים כו' או מפני
 שאין להתפסה ענין לשצעות שאיסור קדושה
 הוא צדור שנמשך ונתפס ולא איסור גרידא
 וכמש"כ למעלה, ואפשר ג"כ דמה"ע ממעטין
 מחפסין בדבר האסור עכ"ל והיינו משום
 דהתפסה לא שייך אלא בהקדש שהוא דבר
 הנמשך כדאשכחן שיש בו דין חילול ומשוי"ה
 ליכא התפסה בשאר איסורי תורה וקשה
 דא"כ מ"ע אין מחפסין צדכור, הלא הוא
 קדוש וקדושה הוא דבר הנמשך ונתפס
 באחריו אע"כ דגזיה"כ הוא דבעינן דוקא
 דבר הנדור וא"כ צפשונו לא מהני התפסה
 באיסורין משום שאינם דבר הנדור, ולומר
 דה"ע דלא שייך התפסה צדכור משום
 שאותה קדושה דצדכור אינו דבר הנמשך שהרי
 אין לו פדיון שאפילו הומס אין לו פדיון,
 קשה דודאי א"ל התפסה דוקא בדבר שיש
 לו פדיון שהרי מחפסין נזירות צדכור כדתנן
 הריני כשמשון כצעל דלילה וכתב הר"ן ז"ל
 שם בשצעות לעיל דמכאן ראי' לדברי הר"ף
 ז"ל דלהלכה איכא תורת התפסה צדדים גם
 לרצא ע"ש הרי מצואר דהריני כשמשון מדין
 התפסה הוא אע"פ שניזירות אינה קדושה
 הנמשכת כלל ולא שייך בו ענין פדיון וכן
 מחפסין קונם צקונם פרטי אע"פ שלכו"ע
 אין לו פדיון אע"כ דלענין התפסה א"ל שיהא
 דבר שיש לו פדיון רק שיהא קדושה וכיון
 דבעינן קדושה אשכחן נד המשכה על ידי
 חילול מהני התפסה בכל קדושות שצולס
 וא"כ אמאי אין מחפסין צדכור הא הוא
 קרבן גמור וצ"כ שגזיה"כ הוא שצעינן
 שיהא דבר הנדור על ידי האדם וכמש"כ
 ונ"ע.

קדושה בהתפלה משוי"ה מקרי ח"ח] כמש"כ
 הנמוק"י שם להלן בהדיא דמשוי"ה נדרים
 חלין גם לקיים המלוה כגון שאוסר נצילות
 וטריפות צקונם דחל ולא אמרינן צזה אין
 איסור חל על איסור, וז"ל דכי אמרינן דא"ל
 חע"א היינו צעלמא דתרווייכו איסור גצרא
 אצל הכא דנדרים ח"ח ושאר איסורין איסור
 גצרא חייל עכ"ל וזו היא שיעת הריטצ"א
 ז"ל בשצעות ד"כ ע"צ וכ"כ הריטצ"א ז"ל
 צקדושין דנ"ד בהא דירושלים מי קדשה לר"י
 ע"ש שציאר טעמא דאין מחפסין אלא צדכור
 הנדור ולא צדכור האסור משום דשאר איסורי
 תורה הם איסור גצרא ולא שייך להתפס
 נדרים שכן ח"ח צשאר איסורין שכן ח"ג
 עיי"ש.

ולשיטתו זו דכל איסורי תורה הם איסור
 גצרא שפיר י"ל דבאיסור חפלא
 ליכא כלל דינא דעשה דוחה ל"ת דממה
 דאשכחן צכ"ד דין עדל"ת באיסורי חכילה
 ואיסורי ציאה אין ראי' לאיסור חפלא כיון
 דשאר איסורין הם ח"ג ולכן הנמוק"י
 לשיטתו דכל איסורי תורה הם ח"ג שפיר
 מחדש דצ"ח ליכא דינא דעדל"ת.

צ) ובעיקר דברי הריטצ"א ז"ל דקדושין
 דנ"ד הכ"ל שכתב בהא דאין
 מחפסין אלא צדכור הנדור ולא צדכור האסור
 ז"ל וטעמא דמלתא משום דנדרים איסור
 חפלא ודברים האסורים איסור גצרא ולא
 שייך למחלי איסור חפלא באיסור גצרא
 עכ"ל קשה עוצא מהא דאין מחפסין צדכור
 כמצואר צפ"ק ד"ג ואפילו למד"א דמחפסין
 צדכור קאמרינן התם טעמא משום דמלוה
 להקדישו הא מיהו דלכו"ע באותה קדושת
 צכור דמרחם לא מהני התפסה והרי התם
 הקדושה ודאי הוא איסור חפלא שהצדכור
 הוא קרבן גמור ומוכח דזהו דין מיוחד דלא
 שייך התפסה אלא צדכור הנדור דילפינן ממי
 ידור נדר וא"כ צפשונו אין מחפסין
 באיסורי תורה שאינם דבר הנדור ונ"ע גדול.

הלילה. וזה דין חדש לא הזכר בראשונים. אולי אע"ג דדריש ואכלו כלילת הזה כל הלילה מקרא דבחפזון עד שעת חפזון מ"מ דריש קרא דכבוא השמש אתה אוכל ומועד לאתך אתה שורף ואנן קיי"ל כר' יהושע דעל שעת אכילה קאי רישא וסיפא מן כבוא השמש עד מועד לאתך ממנרים אתה אוכל. ועוד נריך ביאור.

הלכה ז אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו ב' זה הכלל כל שמברכין עליו ברהמ"ז יוצא בו ידי חובתו וכל שאין מברכין עליו ב' אינו יוצא בו י"ח:

→ **הנה הארי החי** נסימן ז"ו האריך בזה דלדין אתי עשה ודחי ל"ת והעלה דלא כרבינו. — ולענ"ד פט נראה דרבינו רוח חלקים קדישין זי' להבחין הגדר האמיתי בהך דעשה דוחה ל"ת, דהעדר הדבר מורה על אפסו, דלא מנאנו בצבלי דידחה עשה דאכילה ל"ת לאכול דבר האסור והטמא. לכן הציור האמיתי הוא דזה לא יתכן דעבור קיום עשה שיקיים היינו אכילת מצה שזוהו השי"ת לאכול דבר האסור באכילה ואכילתו נמנעת מחפץ השם רק מנאנו ככה שעבור עשה דאכילת בשר פסח ישבור העצם שיש בו מוח דהמוח אינו דבר האסור באכילה שאם נפקע העצם מנזה לאכול המוח א"כ אמרינן כיון דאי אפשר לקיים עשה דאכילה רק באופן שיעשה פעולה האסורה אתי עשה ודחי ל"ת וגדולה מזו מצינו בזבחים דבשר קודש שנבלע בשר פיגול פריך דנית עשה דאכילת כשרה ולידחי ל"ת דאכילת פסולה. דתמן האיסור הוא רק במה שנבלע א"כ אמרינן דמנזה עליו לאכול בשר קודש והבשר שאוכל הוא קודש אלא שמוכרח עבור זה לאכול גם פסול אמרינן דאתי עשה ודחי ל"ת דאם לא היה נבלע הפסול היה הכשר בר אכילה והמנזה לאכול את הכשר לא נפקע ממנו לכן מה שאוכל את הפסול הוא רק כפעולה של איסור בשעת קיום המנזה והוא כפעולת שצירת עצם שמוכרח לעבור קודם קיימו את המנזה אבל שיתרצה לפני קונו ויקיים מצות אכילת

רק משהו מרגעי היום נומכ"ש לשיטת התוספות דמתחלת השקיעה נפסל הדם א"כ נשאר מתחילת השקיעה עד לאת הכוכבים] ובדאי דמיפסלי אימורין מאורתא ואיך אמר קרא עד צוקר.

אמנם מה שפירשתי קודם הוא הנכון דכונת הגמרא היא כיון דהקטרת אימורים הוא סייג לאכילת הבשר מהראוי שיהא זמנו קבוע לא מאוחר מעיקר מטרת הכונה באכילת הבשר. דאם נאמר דמסביר כיון דקדישא טפי מהראוי שיהא נפסל בשהייה קודם מאי פריך מפסח דעיקרו אינו אלא לאכילה ונאצדו האימורים זורק הדם ונאצד בשר אינו זורק הדם לכן מיפסל קודם, אבל חגיגה דאימורין לגבוי חשיבי זי' טפי מבשר אין סביר דיהיו מותרים להקטרה בזמן שהבשר כבר עברה נורתו ולכן העיקר כפירוש הקודם. ועיין הגהות מיימוני לקמן פרק ח' סימן י' באורך ראיות נכונות דקיי"ל כרע"ק יעו"ש ודו"ק.

וגראה לכאורה דלפי מה דמנאנו בשלהי מכילתא דאם אכל מצה בזה"ז אחר חלות לראצ"ע לא יא ידי חובתו משום דאיתקוש לפסח ה"נ כיון דכתיב בפסח כבוא השמש תאכלנו אע"ג דבשר לאוכלו עד חלות או כל הלילה מ"מ מנזה מן התורה לאוכלו תיכף משתחשך. ולכאורה נראה דתליא בפלוגתא דתנאי דמיייתי בריש ברכות דף ט' דפליגי ר' אליעזר ור' יהושע דר"א אמר בערב אתה וזבח וכבוא השמש אתה אוכל ומועד לאתך ב' אתה שורף רבי יהושע אומר כבוא השמש אתה אוכל ועד מתי אתה אוכל והולך עד מועד לאתך ממנרים. דלרבי אליעזר מנזה לאוכלו כבוא השמש, ולר"י כל קרא על זמן אכילה קאי שאוכל מן כבוא השמש עד מועד לאתך ממנרים. אמנם מדברי התוספתא פרק ז' מאימתי אוכלין משתחשך. לא אכלן משתחשך אוכלן כל הלילה. לא אכלן כל הלילה לא יאכלם. מעתה מוכח דאע"ג דסברה דנאכלין כל הלילה מ"מ מנזה לאוכלן משתחשך תיכף. וטעמא נראה משום דכתיב כבוא השמש וזה מוכח למעיין. דאי משום זריזות הלא לא נאות סיפא דתני לא אכלן משתחשך אוכלן כל

שהיא אסורה עליו באכילה כגון שתהיה טבל או הקדש שאסור עליו אכילתן לפי שהוא "מצוה הבאה בעבירה". {ועיין בשדה יצחק עמוד קנ"א: שפלפל ביסודו של האור שמח כאן}.

← **פט.** עיין נימוי נדרים ט"ז ד"ה מתני'. וז"ל, שלא אמרה תורה לעשות מצוה באיסורי הנאה וכו'. — וע"ע פיה"מ בנדרים (פ"ב ד"ה זה חומר) שכתב וז"ל, שיהיה ענינו בה כמו מי שלא ימצא בליל הפסח אלא מצה

מנה צמה שמנוה שלא לאכול היינו כלאים וטבל וכ"ז זה מן ההפכים ודו"ק.

אך צריך מוצן אמאי מפלפל הגמרא טובא צהך דריש יצמות דליתי עשה דיבוס וידחה ל"ת דעריות דצאמת מסיק צדף כ' דחייבי לאוין מתיבמין מן התורה ותמן האיסור והמנוה שניהם על הציאה וזה מתנגד לדברינו. אולם האמת, כי אם המנוה אינה חלה על האדם בחיוב אלא שמתחסרת היא אל הדבר שבו האיסור כמו יבוס שאינה מנוה המוטלת על קרקפתא דגברי בכלל, אלא שאם מת אחיו והניח אשה בלא בנים מנוה מה"ת לייבם אותה אשה וכי היא מחייבי לאוין אמרינן דעשה דחי ל"ת וכמו כלאים צלינית דאע"ג דעשה דלבישה איכא ל"ת דלא תלבש שעטנו מ"מ דחי, וטעמא משום דהמנוה מתחסרת אל הצגד דאם אין לו צגד אינו מחויב צלינית רק אם יש לו צגד וא"כ הצגד מתחסרת אליו המנוה, אבל מי שמחויב לאכול כזית מנה הלא מנוה זו אינה מתחסרת אלא על קרקפתא דגברא מונח החיוב שיאכל כזית מנה. ובמה יתירה צדבר הנאסר חלילה לקדוש ישראל להתכבד צדבר האסור והטמא.

ונחזור להנעה ראשונה, דלכן הוי דחי עשה דתגלחת מצורע צפריים [לולא דגלי קרא] לשילוח הקן דתמן הנפור אינה אסורה ואם אינה רוצנת מותר, אלא שפעולה זו ליקח האם מעל הבנים מוכרח לעשות קודם קיומו המנוה של צפריים. אבל שיקיים מנוה המוטלת על כתפא דיליה צמנא דצר אסור שקיום המנוה היא באכילת המנה והאיסור הוא ג"כ באכילה של מנת כלאים זו אי אפשר להיות רק באופן שהמנוה מתחסרת אל הדבר האסור. וזוה יבא שלום בכל סוגיות הש"ס וכן בשבת דף קל"ג דאמר ואי איכא אחר ליעבד אחר כו' [אע"ג דתמן לא שייך הגדר משום דהמנוה מוטלת ומתחסרת אל הבן דהא אם אחר ימול אין בילד זה שום עבירה ודחי ל"ת, וע"כ דתאמר דהמנוה זו מתחסרת אל האב כמו דאמרת כאן שהמנוה מתחסרת אל הדבר שבו מונח האיסור והבן] דהמנוה של מילת הבן אינה מושלמת ונגמרת בקליפת הצרעת רק בחתוך האבר אלא שאי אפשר לקיים החתוך בלא קליפת הצרעת לכן כי ליכא אחר שפיר דחי ומהיל האב.

אולם מה נעשה ביום שידובר מדברי הירושלמי דפריך דליתי עשה דאכילת מנה וידחה ל"ת

דחדש דמורה ההיפך ממה שביארנו. — ונראה, שורש הדבר, דלמשל אכילת יוהכ"פ הוא איסור המונח על קרקפתא דגברי לא יתכן לומר שהמאכלים כולם אסורים אלא שהוא איסור ומניעה המונח על האדם לשום רסן לתאות אכילתו כיום תמים, ומטעם זה כתבו הקדמונים דאמרינן דמערבין ציוהכ"פ הוהיל וחזי לקטנים משום דאין זה איסור חפלא אלא איסור גברא יעו"ש, א"כ הכא נמי צחדש יש לחקור אם היא מניעה שחלה על האדם לעכבו עד קדמו פני אלקיו צצבוריו ואין זה איסור המונח על כל החדש או דהוי איסור חפלא כערלה וכלאים אע"ג דהוא איסור זמני. והנה אם הוא איסור המונח אקרקפתא דגברי א"כ שפיר אחי עשה ודחי ל"ת דחדש כמו דתאמר שאם העשה מתחסרת אל דבר הנאסר העשה דחי ל"ת ה"ג אם העשה והל"ת שניהם אקרקפתא דגברי ואל העושה אותם מתחסרת גם העשה גם הל"ת אחי עשה ודחי ל"ת וזוה פליגי בצלי וירושלמי. דבריש פ"צ דפסחים אמרינן דכ"מ שנאמר לא תאכל הוא איסור הנאה וליף מנבילה כו' ופריך הגמרא מהך דחדש דשרי צהנאה דתנן ומאכיל לבהמה. וצלי משני דגלי רחמנא קצירכס. אלמא דסבר דהוי איסור על המאכל כמו נבילה וטריפה. וצירושלמי משני א"ר אמי כו' שניא היא שקבע הכתוב זמן. ופירוש, דאין זה דומה לכל האיסורין אלא שהוא מניעה על האדם כאיסור אכילת יוהכ"פ וכדומה שהוא עיכוב זמן מה באכילת האדם וא"כ לא שייך לומר שהתורה הרחיקה זה ואסרה אותן צהנאה. ולהכי הירושלמי לטעמיה פריך שפיר דליתי עשה דמנה ולדחי ל"ת דחדש דשניהן מוטלין אכתפיה דגברא ודו"ק. ומש"ה אין זכר לזה צדברי צצלי צקידושין אע"ג דלשיטת הצצלי קי"ל דעשה דוחה ל"ת אעפ"י שאינה כתובה צצדה.

ובזה יתישבו קו' תוס' דניתי עשה דפרו ורצו ולידחי ל"ת דלא יהי' קדש כיון דהמנוה מוטלת עליו לקיים פו"ר ואינה מתחסרת אל השפחה האסורה ואין יקיים עשה צציאתה שאסורה עליו וכדפירשתי. ול"ש לומר דהחזי בן חורין מקיים עשה דפו"ר צצת חורין והא דחזי עבד מוכרח לעבור הוי כמו חזי זית פסול מיבלע צכשירה דדחי דזה לא דמי כמוצן. ודו"ק.

דוחה לא תעשה לענין נדרים שאמרו ³³ שחלים על דבר מצוה כדבר הרשות, ולמה כן → ואע"פ שיחול איסור הנדר על הדבר ויהיה אסור בלא תעשה לייתי עשה ולדחי לא תעשה ³⁴. וכן לענין שבועה בכולל שאמרו בירוש' ³⁵ שאם אמ' שבועה שלא אוכל מצה שאסור לאכול מצה בערב הפסח, ופירשנו הטעם במס' שבועות שבשעה שאוכל את המצה הוא עושה את השבועה שוא ואם כן נוח לו שיעבר על המצוה של מצה מאיליו ולא ידחה לא תעשה בידים ³⁶, כענין שאמרו ³⁷ לענין נדרים שאם אמ' הנאת תשמ[י] שייך עלי שאין מאכילין לו לאדם את האסור לו, והרי זה בהפך שעכשו עשה נדחה מפני לא תעשה ואנו אומרים בכל מקום דאחי עשה ודחי לא תעשה. וכ"ש שקשה הדבר כאן שאמרו בטבל טבול דרבנן, שבטלו את עשה של מצה מפני איסור של דבריהם.

→ והנראה בזה שדין התורה הוא שלא יעשה אדם את המצות על ידי עברות, כגון שאם אין לו מצה בערב הפסח אינו רשאי לגזול ולאכול, שעל זה נאמר ³⁸ בוצע ברך נאץ ה', וזה ודאי דבר פשוט הוא ודין תורה, אלא שאם עשה כן איפשר שיהא יוצא ידי מצה שכבר קיים את מצותו, אלא שחכמים פסלו את המצוה הזאת שלא יצא בה ידי חובתו, וזהו דין מצוה הבאה בעבירה שהזכירו חכמים שאמרנו שהוא פסול של דבריהם. אבל (שיהא) [שאינו] רשאי לעשות אינו מדבריהם אלא מדברי תורה הוא, שנוח לו שיבטל מצוה מן המצות בשב ואל תעשה ואל יעבר עבירה בידים כדי לקיים מצוה, כי לא לרצון תהיה לו זאת המצוה ³⁹. ולא בעבירה של תורה בלבד אמרו אלא אף בשל דבריהם אינו רשאי לעבור בידים על מה שאסרו עליו חכמים כדי לקיים מצוה של תורה, שחכמים העמידו דבריהם כלו ^{39*} במקום מצוה בשב ואל תעשה. ומזה הדין אמרו במשנתנו שאין יוצאין בטבל ואע"פ שהוא טבל טבול דרבנן, שנוח לו לאדם לבטל את המצוה משיאכל מה שהוא אסור עליו מדברי תורה או מדברי סופרים. אבל עדיין לא שמענו אם עבר ואכל אם הוא יוצא ידי מצוה אם לא, ועל זה הוצרכו לפרש שדברי ⁴⁰ ר' שמעון אינו יוצא כלל מפני שאין אסורו אלא משום בל תאכל טבל. ואע"פ שדינו שלא יצא משום מצוה הבאה בעבירה כמו שאמרנו, אין ר' שמעון צריך לפסול מאותו הטעם שהרי יש לו אסור מחזור מפני שאין איסורו אלא משום בל תאכל טבל. מעתה אין אנו מוכרחים לומר (מדין) [בדין] משנתינו שלא יצא ידי מצה מדין מצוה הבאה בעבירה, אלא שנאמר שלא אמרו במשנתנו אלא שאין לו לצאת כתחלה ⁴¹ בטבל אף בטבל טבול דרבנן, ואע"פ שאמרו בתחלת המשנה שיוצאין לכתחלה בדמאי, (ד) בדמאי הקלו, אבל בשאר איסורין של דבריהם אין לו לעבר עליהן לכתחלה ⁴¹ אפי' במקום מצוה. וכן בשנשבע כל זמן שחל עליו הנדר או השבועה מן הטעם הזה הוא

33 שבועות כ"ה א' וש"ג. 34 וכן הקשה בס' החינוך מצוה ל"ב (ל') ותירץ שהנדר עשה ולא יס' בל תאכל טבל יחל ועשה דכל היוצא מפיו יעשה. וכ"כ בחי' הרשב"א נדרים ט"ז ב'. ובהגהות בעל משנה למלך לס' החינוך תמה מהאמור ביבמות ה' א' שעשה דוחה לא תעשה ועשה שישנו בשאלה. ועי' בשו"ת הרשב"א ח"ג סי' שמ"ג שנשאל ע"ז והשיב שדברי הגמ' ביבמות דיחויא בעלמא הוא, ומובא בתוס' רע"א לנדרים פ"ב אות ט"ז. ועי' מ"ש ריטב"א וגמוקי יוסף בהלכות נדרים בביאור דברי המשנה שם ט"ז א': וחומר בנדרים מבשבועות וכו' (דף ה' א' בדפוס וילנא). 35 שבועות סוף פ"ג, ומובא ברי"ף שם סי' אלף קי"ז. 36 שאפילו לדברי הירושלמי אם נשבע לעבור על המצות בידים כגון לאכול חזיר, אינו חל ואפילו בכולל, ועיין בראשונים בנדרים שם ובשבועות שם. 37 נדרים ט"ז ב'. 38 תהלים י' ג'. 39 דברי רבינו בזה חדשים. 39* מגומגם. 40 צ"ל : שלדברי. 41 צ"ל : לכתחלה.

זקוק שלא יאכל את המצה כדי שלא יעבר על האסור בידים. כללו של דבר שאין ראוי לו לעשות מצוות בעבירה, וזו דעת פשוטה והכת' ³⁸ צווה עליו ובוצע בדרך נאץ ה'. ומה שאמרו בדין אתי עשה ודחי לא תעשה הוא כשאין עליו עבירה כלל אלא כשעשה ולא תעשה פוגעין זה בזה במקום שאין לתפוש אותו בדבר כלל, כגון מילה בצרעת שאם יש לו צרעת במקום המילה אין לתפוש עליו כלום אלא שהוא בא לפנינו ⁴² אי זו מהן יקיים והדין עליו שיבא עשה וידחה לא תעשה, ואין לך לומר שהוא עושה מצוה בעבירה דליתיה ללא תעשה כלל שהרי ניתן לידחות מפני העשה, שאין זה כגזול לאכול מצה או כאוכל טבל שיהיה ⁴³ איפשר לעשות המצוה שלא בעבירה והוא עושה אותה בעבירה ⁴⁴, אבל זה אי אפשר לו אלא בכך ואין להטיל עליו עונש עבירה כלל. וכן סדין בציצית אינו עושה עבירה כלל אלא שהסדין לפניו הוא חייב בציצית והוא שואל אם יתן בו ציצית

42 חסר: ושואל. 43 שמא צ"ל: שהיה. 44 לכאורה כוונת רבינו לומר שכל שדחיית הלאו באה ע"י פשיעה אין אומרים יבא עשה וידחה לא תעשה, כשיטת התוס' בעירובין ק' א' ד"ה מתן, ועי"ש גם בתוס' רא"ש ובחי' הריטב"א (ועי' טו"א ר"ה כ"א ב' ד"ה הרי הוא, שעה"מ הל' נדרים פ"ג ה"ו ונובי"ת אה"ע סי' קמ"א מ"ש בד' התוס'). אלא שרבינו הרי כתב קודם שאף כשאין לו מצה אחרת אלא של טבל אין האיסור נדחה מפני העשה, ובכה"ג הרי הלאו והעשה פוגעין זה בזה באופן שאין לתפוש אותו בדבר. וי"ל שאף בכה"ג דחיית הלאו באה ע"י פשיעה, שאם היה משתדל ושם על לב מקודם היה יכול לקיים העשה בלא עבירה. אך א"כ אם השתדל מקודם ונאנס ועתה אין בידו אלא מצה של טבל וא"א לו להפריש ממנה מעשר ששיעורה מצומצם, נאמר יבא עשה וידחה לא תעשה. ולא נראה שרבינו סובר כן. ואין לפרש בכוונת רבינו שסובר שאע"פ שעתה לא נמצאת לו מצה של היתר, מאחר שיש אפשרות בעולם לקיים העשה במצה של היתר אינו דוחה — כשיטת הבי"א בא"ח סי' י"א (ד"ה ועתה שאין לנו), וכן דעת הרמב"ן, עיין בחי' יבמות ד' ב' ובחי' הרשב"א שם בשם גדולי המפרשים; שסברא זו אמורה בדעת ריש לקיש שאמר כל מקום שאתה יכול לקיים שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה לא תעשה, ורבינו הרי כ' קודם דלא קיימא לן כריש לקיש. והנה בתוס' ר"פ (כ"י) לעירובין שם כתב: „אמר ר' יהושע הרי הוא עובר בכל תוסיף. הק' ריב"א ליתי עשה דמתן ד' ולדחי לאו דבל תוסיף. וי"ל דאין עשה דוחה לא תעשה בקדשים. ועי"ל היכ' אמרי' ליתי עשה ולידחי לא תעשה כגון כלאים בציצית דעיקר העשה גם בכלאים דהא תכלת עמרא הוא ואמ' רחמנא ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם כל בגדים אף בגד פשתים וא"כ עיקר דחייה (=דחיית) העשה במקום הלאו כדפ', אבל הכ' עיקר עשה דונתן על קרנות המזבח הרי בלא דחייה (=דחיית) הלאו דבל תוסיף כשאין הדם מעורב עם הדם של קרבן אחר דבהכי מיירי הפסוק, וא"כ הכא שנתערבו הדמים זה על (צ"ל: עם). זה אין לנו לבטל הלאו בכך". ונראה שמחלק בין עשה שעיקר מצותו ע"י דחית הלאו, כגון כלאים בציצית, שאומרים בו יבא עשה וידחה ל"ת, ובין עשה שעיקר קיומו אפשר בלא דחיה אלא שמחמת המקרה א"א לו להתקיים בלא דחיה, בכה"ג אינו דוחה. ולפי"ז אף אם נתערבו הדמים באונס אינו דוחה. וזה מפורש בתוס' ר"פ שלא תלה בפשיעה. ונראה שזוהי גם סברת התוס', ופשיעה שזכרו אינה הסיבה העיקרית. (ועי' בקרן אורה לתוס' יבמות ה' ב' ד"ה כולה, שכ' בד' אביי שעולת חול כיון שעיקר זמנה בערב יו"ט תו לא דחיא יו"ט, עיין בדבריו). ובטעם הדבר י"ל, מסברא אין עשה דוחה ל"ת אלמלא ראינו שזהו רצון התורה במצוות שיתקיימו גם במקום לאו, ומעתה אנו אומרים בכל עשה שהיתה כוונת התורה שיתקיים בכל מצב, אחר שנאמר בסתם, והיינו דוקא בכה"ג שעיקר קיום העשה תלוי בדחייה, זה היה בכלל ההיתר, אבל לא באופן שהאדם במעשיו הוא שגרם את הצורך בדחייה, שהמצב המחודש לא היה בכלל ההיתר. וכן י"ל גם בסברת רבינו; ואינו יוצא במצה של טבל אפילו במקום אונס. ועיין בשאגת אריה סי' צ"ו שדייק מהרמב"ם, פ"ו מהל' חו"מ ה"ו, שסובר שאין עשה דמצה דוחה אפילו לא תעשה גרידא, וכתב שדבריו תמוהים, והסיק לדינא שכשאין לו מצה של היתר יוצא בשל איסור הנתיב לידחות מפני העשה. ועיין גם בשדי חמד מערכת דמ"ם כלל ע"ז או"ק ד'. ובאור שמח ביאר שיטת הרמב"ם בדברים

של צמר אם לא, דין התורה שאין כלאים במקום מצוה, אין לך להטיל עליו עונש עבירה כלל. וכן יבמה במקום (שיהא) [שהיא] עליו ערוה הזכירו בה חכמים דין אתי עשה ודתי לא תעשה⁴⁵, שאין עליו צד עבירה אלא שהעשה ולא תעשה פוגעין זה בזה. והנשבע או הנודר שלא יאכל מצה אע"פ שאי אפשר לו לאכול בענין אחר מ"מ מטילין עליו עונש עבירה כשנשבע או נדר במקום מצוה, וטוב היה לו שלא להשבע ולא לידור והוא הביא עצמו לידי עבירה זו ונמצא עושה מצוה בעבירה⁴⁶, והוא בכלל ובוצע בדרך ניאץ ה' שלא ניתנה העבירה לדחות בענין הזה. ולא סוף דבר שהוא אסור עליו מן התורה אלא [אף] מה שהוא אסור עליו מדברי סופרים כמו שאמרנו. ל"ש.

[ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו]⁴⁷. אוקימנא כגון שהקדימו בכרי וניטלה ממנו תרומת מעשר ולא ניטלה ממנו תרומה גדולה, קרי ליה שלא ניטלה תרומתו אע"פ שניטלה ממנו תרומת מעשר, ולעיל אמרי' ובמעשר ראשון שניטלה תרומתו משום דניטלה ממנו תרומת מעשר, ואע"פ שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה אלא שהקדימו בשיבולין ודיו בתרומת מעשר, שכל שניטלה ממנו התרומה הצריכה להפריש ממנו קרי ליה ניטלה תרומתו⁴⁷.

מעשר שחללו על אסימון⁴⁸. פירש"י ז"ל⁴⁹ כסף שאין בו צורה. ואין זה נכון, דהא בפר' הזהב⁵⁰ אמרי' מאי אסימון פולסא, וודאי שהפולסא יש בה צורה כדאית' במס' שבת⁵¹ יוצאין⁵² בסלע שעל גבי⁵³ הצינית, ואמרי' עלה אי⁵⁴ משום צורתא ליעביד⁵⁵ פולסא, משמע דפולסא אית בה צורתא⁵⁶. ורש"י ז"ל פירש שם⁵⁷ אי משום צורת' ליעביד פולסא וליעביד בה צורת', והוא דוחק. אבל רב נתן בעל הערוך ז"ל פי' אסימון מטבע שנפסלה צורתא⁵⁸, או שנשברה, שכל שברי כסף וזהב ונחשת קורין בלשון יון אסימי⁵⁹.

לו, א. [האויכל נכילה ביום הכיפורים פטור]¹. כתבתי פירושה במסכת קדושין פרק (האומר) [עשרה יוחסין]² בס"ד.

לא קשיא הא ביום ראשון הא ביום שני³ כדאמ' להו ר' יהושע בן לוי⁴ לבנה⁵ וכו'. הרב אלפסי ז"ל⁶ פסק כר' עקיבא, מיהא דר' יהושע בן לוי דהו לישי ליה ביום טוב שני עיסה בחלב. והרב בעל המאור ז"ל⁷ דחה פסק זה משני טעמים, אחד שלא היו לשין לו

נפלאים, עיין בדבריו. 45 ר' יבמות ג' ב'. 46 פירוש, אע"פ שהוא נמצא עכשיו במצב שא"א לו בעולם לקיים העשה בלא דחייה, מ"מ אין העשה מעיקרו כרוך בדחיית הלאו אלא הוא שגרם לכך. ועי' בשעה"מ פ"ג מהל' גדרים ה"ו, ובשו"ת אבני מילואים סי' י"ד, עי"ש. 47 השווה תלמידי רבינו יונה ברכות ריש פ"ו, ד"ה ומעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו. 48 לפנינו : מעשר שני שפדאו על גב אסימון. וכג' רבינו בכ"י ר' דק"ס הע' ג'. 49 ד"ה אסימון. וכ"פ רש"י בברכות מ"ז ב' ובב"מ מ"ד א' ובכמה מקומות. 50 ב"מ מ"ז ב'. 51 דף ס"ה א'. 52 לפנינו : יוצאה. 53 תיבת גבי ליתא לפנינו. 54 לפנינו : אלא. 55 לפנינו נוסף : לה. 56 וכ"ה בתוס' שני' כאן ובמהר"ם חלאוה, ועי' תוס' שבת שם ד"ה ליעביד, ותוס' עירובין ל"א ב' ד"ה שפדאו, ותוס' ב"מ מ"ד א' ד"ה אסימון. ועי' גם במאירי כאן בפירוש המשנה. 57 בד"ה ליעבד. 58 כפירוש ר"ת בתוס' שם. 59 נוסח רבינו בערוך שונה, שבערוך שלפנינו ערך אסימון פי' אסימון כסף שאין עליו צורה, כפירש"י, והפירוש שהעתיק רבינו : או שנשברה, אינו מופיע שם. ועי"ש במוסף הערוך ס"ק ט'.

1 בכתב היד מחוק. 2 דף ע"ז ב'. 3 לפנינו : הא ביום טוב ראשון הא ביום טוב שני. וכג' רבינו בכ"י וראשונים ר' דק"ס עמ' ג' אות ב'. 4 וכן בכ"י וראשונים, ר' דק"ס שם הע' ג', ולפנינו ליתא תיבות בן לוי. 5 לבניה. 6 סי' תשכ"ו. 7 ד"ה ומאי.

וידר' אגב אודיע למעיין מה ששמעתי מקשים בתירוץ התוס' הלוז משם החכם השלם והכולל כמוהו"ר שלמה שפמי הי"ו, מאותה שאמרו בזבחים פרק דם חטאת דף צ"ז ע"ב, ת"ר כל אשר יגע בבשרה יקדש וכו', יקדש להיות כמוהו, שאם פסולה היא תפסל, ופרץ עלה וניתי עשה ולדחי לא תעשה, ומשני אמר רבא אין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש, יע"ש, והשתא לפי דברי התוס' מאי קושיא, הא הכא על ידי פשיעתו שנגע בשר קודש פסול בבשר קודש כשר הוא בא לידי דחיית הלאו, והיה יכול להתקיים עשה דאכילת קדשים בלא דחיית

ועוד אני שם אומר לישב קושיית הרב החינוך ז"ל עפ"י מ"ש התוס' בעירובין דף ק' ע"א ד"ה מתן ד', שהקשו ז"ל, וא"ת ליתי עשה ולידחי ל"ת דבל תוסיף, וי"ל דלא דמי כלל לכלאים בציצית, דהכא על ידי פשיעה הוא בא, והיה יכול להתקיים בלא דחיית הלאו, עכ"ל, וא"כ דכוותא נמי איכא למימר הכא, דמהאי טעמא לא אתי עשה דמצה וסוכה ודחי לא תעשה דבל יחל, משום דעל ידי פשיעה בא, שנדר שלא יאכל מצה, והיה יכול להתקיים בלא דחיית הלאו, ושלא ידור.

טעם המלך

אסור מצה של מצוה וסוכה של מצוה, דכיון ששמו דאסור לאכול מצה אחרי שיצא בה, ולישב בסוכה אחרי לילה ראשון, וא"כ מצה זו וסוכה זו לא היו ראויים לשבועה, לכך נמי אסור לאכול כזית הראשון ואסור לישב בצל סוכה בלילי חג סוכות, דאינו יוצא כלל וכלל בזה, כיון דלא היה ראוי לשבועה, ולא מצד שבועה חל בכלל, אלא לפי שאינו יוצא בסוכה ומצוה זו, ואמרתי בזה דקדוק צח ונכון בירושלמי, דלפי ייעוד הזה נכון הוא בירושלמי בכונה נקט דוקא שתי מצוות אלו מצה וסוכה, ולא נקט שאר מצוות, שופר לולב תפילין וכדומה, ולפי ייעוד וכוונה שלנו בדעת הירושלמי דוקא ב' מצוות אלו נקט, דגבי שתיהן דרשינן דבעינן ראויים לשבועה, מצה הראויה לשבועה וסוכה הראויה לשבועה, אבל גבי שאר מצוות לא מצינו כן, ואולם כאשר פתחתי הירושלמי ועיינתי בו ראיתי לשון הירושלמי כן הוא, על דעתיה דר' יוחנן, שבועה שלא אשב וכו', והיינו שהירושלמי הביא מקודם פלוגתא ר' יוחנן ור"ל אי אמרינן גבי שבועה איסור כולל כלל וכלל, וכמו דפליגי בזה בבבלי שבועות (כ"ג ע"ב), וע"ז אמר על דעת דריו"ח שבועה שלא אשב וכו', ומשמע בהדיא דמצד כולל נגע ביה, ושפיר הוציאו הפוסקים מזה דאמרינן כולל לבטל המצוה, אמנם הדברים עכ"פ נכונים מצד עצמותן, אי אמרינן דבעינן סוכה ומצה הראויה לשבועה אין אדם יוצא במצה של איסור וסוכה של איסור, דאינו ראויין לשבועה הן, והורבא אמרתי בזה בחידושי, ועיין פאה אחת קטנה מזה מה שכתבנו בענינות פ"ו מהלכות חמץ ומצה הלכה א' בגליון דברי רבינו שם. ובמה שכתב רבינו דיש לומר דלכך לוקה ולא אמרינן דעשה דוחה ל"ת כיון דהוי עשה ול"ת, ככל היוצא מפיו יעשה, ואין עשה דוחה ל"ת ועשה, ולוקין על הלאו, כדעת הריב"א דס"ל דאלים ללאו ואפילו הלאו אינו נדחה, הנה לא אחדול טוב מלהזכיר דבר נחמד ונעים אשר מצאתי כחוב בגליון הרמב"ם הלכות שופר מדורי זקני הרב המופלא מוה"ר דוד ייטלש וזללה"ה, שהביא ראיה דלא כריב"א, והוא דאמרינן בפסחים (פ"ג ע"ב) ושבת (כ"ד ע"ב) דאין שורפין קדשים ביי"ט, והקשה הש"ס וניתי עשה ולדחי ל"ת, ומשני חזקיה מרכתיב בקר, ללמד ליתן בקר שני לשריפתו, אביי אמר עולת שבת בשבתו, רבא אמר הוא לבדו יעשה לבס, רב אשי אמר משום דהוי עשה ול"ת, ע"ש היטב, ובאמת תימה על כל אלו, וכי המה לא ידעו שייט עשה ול"ת, ועוד הא רבא גופיה מתרץ ליה הכי בביצה (ח' ע"ב), ייט עשה ול"ת הוא, וקשיא רבא אדרבא, וכבר אדרכא בעלי תוספות בזה (שבת כ"ה ע"א ד"ה ולא) ודחקו, ע"ש היטב, אמנם אי אמרינן לא כריב"א לק"מ, דודאי שמו"ל כולוהו אמוראי נמי ס"ל כן, דייט הוי עשה ול"ת, אלא לפ"ז עכ"פ העשה דוחה ללאו דל"ת כל מלאכה, ואי עבר ושרף אין לוקה על זה, ולכך למדו המה כל אחד ואחד בשיטתיה דאין שריפת קדשים נוהג כלל ביי"ט, ולא הוי עשה, ואי עבר ושרף לוקה, דלא קיים לעשה, וא"כ ל"ק דרבא אדרבא, עיין בזה כי נכון הוא.

מצעשה חושב

מנה, ונדר נמי כיון דאפשר בשאלה מקרי שפיר ראויה לשבועה, וראיתי שגם הרב מל"מ כתב כן לענין נדר, ע"ש, ודוק.

שמו שם: דכיון דאסור לאכול מצה אחרי שיצא בה ולישב בסוכה אחרי לילה ראשון וכו', לכך נמי אסור לאכול כזית הראשון ואסור לישב בצל סוכה בלילי חג הסוכות וכו'. דנריו תמוהים, דאי מהאי טעמא היא, א"כ אפילו אם לא נשבע אלא שלא יאכל מצה ביי"ט ולא צלילה נמי אינו יוצא ירי חובתו במנה שאלל צלילה, משום דאינה ראויה לשבועה, וא"כ לענין מאי נקט הירושלמי צה"ל לישב ואמר דאסור לאכול מצה משום דנשבע גס צלילה, וע"ש, דבזה אין חידוש כלל, כיון דעיקר חידושא הוא מטעם דאינה ראויה לשבועה, א"כ ממילא צה"ג אסור, דהא כיון דאינו יוצא י"ח במנה זו, ממילא חל עליה השבועה, שהרי על דבר רשות נשבע, אלא דבזה עוד אפשר לדחוק וליישב ק"ת, אצל יותר תמוה עליו מה יענה בסוכה, דאי יומא דהירושלמי לאו מטעם כולל אחי עליה, א"כ הא שבעתו היא שבעת שוא, שהרי נשבע לנצל מצות סוכה, דסוכה שנעשה בהכשר היא, והרי ראויה לשבועה, דנשלמה אי אמרינן מטעם כולל, שפיר נאסרה סוכה כשרה ג"כ מינו דחלה שבעתו על סוכה פסולה, אצל אי לא אמרינן כולל, אלא אסור לו לישב בסוכה כשרה, דכשרה הא ראויה לכל שבעה, והוי כמו שנשבע שלא לישב כלל בצל סוכה, דיושפ ולוקה משום שבעת שוא, דהא כל שבעת ימי הסוכות הרי חובה עליו ישיבת סוכה, ומה בכך שנשבע שלא לישב בצל שאינו כשר לסוכה מלוא, הרי אנו דנין על סוכה כשרה אשר ישיבתה חובה עליו כל שבעה, וסוכה כזו אינה של רשות כלל, והיא ראויה לשבועה, והכן.

שמו שם: דודאי כולוהו אמוראי נמי ס"ל כן וכו' וא"כ ל"ק דרבא אדרבא. דנריו אינם אלא דברי תימה, דאם חזקיה ואבי ורבא נמי אינו להו דיי"ט עשה ול"ת היא, א"כ מאי האי דמשני רב אשי הסם דהיינו טעמא משום דיי"ט עשה ול"ת היא, הא לאינן שיענו נמי הכי הוא, ואי לרב אשי אינו לוקה אם עבר ושרף ולרבא לוקה, היכא רמיזא פלוגתא ואיכא צינייהו זו, ועוד דהרי נשבע דף קל"ג ע"א קאמר רבא נמי דמקרא דלדדו ילפינן דאין מילה שלא צומנה דוחה יי"ט, והסם נמי משני רב אשי דיי"ט עשה ול"ת היא, ושם הרי א"ל לומר הכי, דלחכי יליף רבא מקרא דלדדו דאין מילה שלא צומנה דוחה דוחה יו"ט, דנפק"מ אי עבר ומל ביי"ט דלוקה, דהא ליחא, דאי מטעמא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה לא הוי לקי א"לית, וכמ"ס הריב"א, דהא מילה דוחה נמי נרעת אע"ג דהוי נמי עשה ול"ת, כדאיכא שם דף קל"ז ע"ב, והיינו טעמא, משום דהעשה דמילה חמורה היא, שנכרתה עליה י"ג צרימות, וכמ"ס התוס' שם ד"ה האי עשה וכו', וא"כ ע"כ צריך רבא האי קרא דלדדו גבי מילה שלא צומנה אלכתמילה דלא דחי יי"ט, דלא יליף בק"ו ממילה בנרעת דלידח, אצל לא לענין דיעבד אי עבר ומל, אלא דפירוקא דרבא צמאי דלא דחי אלכתמילה קאי, וזהו.

שם ועוד אני אומר ליישב קושיית הרב החינוך ז"ל עפ"י מ"ש התוס' וכו' וי"ל דלא דמי כלל לכלאים בציצית דהכא ע"י פשיעה הוא בא וכו'. לכאורה קשה דא"כ מאי פריך צמחות דף מ' ע"א אלאונס ליתי עשה וידחה לל"ת, וע"ש, הא הסם ודאי לא דמי לכלאים צציית, משום שע"י פשיעה הוא בא, שהרי אין לך פשיעה גדולה מאונס, אמנם יי"ל דעד כאן לא כתבו התוס' סברתם זו אלא היכא דהדחיה צה"ע ע"י פשיעה, אצל העשה כבר היה צעולם, והיו שדקדקו בלשונם וכתבו והיה יכול להתקיים צה"ע דחיה הלאו, אצל גבי אונס, דלולא פשיעתו לא היה כאן עשה כלל, שפיר מקשה הסם הש"ס ולימי עשה ולידחי לל"ת, כיון דהוא לא פשע לנצל העשה, שהרי לא היה העשה צעולם, הן אמר דלא דמי לכלאים צציית, אפילו היכא דעשה כבר צעולם וע"י פשיעה נריכס למידיה הלאו, אצל התוס' דקדקו בלשונם וכתבו והיה יכול להתקיים צה"ע דחיה הלאו, ולא כתבו בקיצור דהכא ע"י פשיעה צה"ע דחיה הלאו, ועיין מ"ס התוס' ריש יצמות (ד' ע"ז ד"ה דאפילו) לענין עשה דציצית, דאפשר לקיים צנדר זמר צה"ע דחיה הלאו, ודוק.

דבכל אופן היתה פעולת השקר שנשבע אחת, וכמו בשבועה לעצור כשנשבע שלא אכלתי דאין נפק"מ אי אכל פעם אחת או פעמים הרבה ובכל אופן אין לוקה אלא אחת, וכן נראה דבנידון הריב"ש שנשבע על אחרים שלא יאכלו דבין אי יאכלו פעם אחת ובין אי יאכלו פעמים הרבה לא ילקה אלא אחת, וז"ע מש"כ הרא"ם דילקה על כל פעם ופעם.

עוד בענין זה מחידושי רבי שמואל למס' יבמות
סי' ו אות ד

→ **ד. ראיתי** בספר אחד [ברית עולם] בתשובה שכי' שם להגר"ח מזריסק וכתו"ד שם הביא להגר"ח תירץ בזה דמבואר בנדרים דט"ז דנדרים חלים על דבר מזה ובקונס סוכה עלי אסור לו לישב בסוכה ולא אמרי' עשה דוחה ל"ת, [וכבר עמדו הראשונים בזה וכמו שהבאנו לעי'], ואמר הגר"ח דהטעם בזה הוא דהנה באיסור דלא תשבע בשמי לשקר מבואר ברמב"ם פ"א מהלי שבועות ה"ג דאיסור זה הוא בין שנשבע לשעצור ובין שנשבע בלהבא, ובנשבע לשעצור עובר אחת האיסור מיד בשעת השבועה ובנשבע להבא עובר רק לאחר זמן כשיעבור על דבריו, וכתב הגר"ח לחדש דזכו דוקא בשבועה להבא שיכול לקיימה בשעת השבועה אבל שבועה שכבר בשעת השבועה יש דין שיטעך לעבור עליה בזה עובר מיד בשעת השבועה משום לא תשבעו בשמי לשקר, והוסיף הגר"ח דאף בנדרים נמי הדין כן, ולא מיעטי' לדעת החוס' בגיטין דל"ה אי ד"ה ויודרת בנדר שוא לוקה על כל יחל על עטם הנדר, ה"ה דנודר נדר שיחיה מחוייב לעבור עליו עובר בכל יחל מיד בשעת הנדר, אלא אפי' להרא"ש והר"ן דט"ז אי דס"ל דנודר בדבר שאי אפשר לקיימו אינו לוקה, וזה רק בנדר שאין לו אפשרות קיום במציאות ואינו חל כלל, משא"כ בנדר שיש לו אפשרות קיום ורק דיבה' לו חיוב לעבור עליו אח"כ בזה כו"ע מודו דנדר כזה יכול לחול, וכיון שחל עובר בעצם מעשה הנדר באיסור דכל יחל, וכמו דבשבועה כה"ג ישנו לאיסור השבועה בשעת השבועה, דכיון דיש לו דין בשעת הנדר והשבועה לחלל הנדר חשיב שמיחל הנדר והשבועה בעצם מה שנודר, והוסיף הגר"ח דלפי הג"ל אפשר לתקן הא דאין עשה דסוכה דוחה ל"ת בנדר ושבועה, וזה משום דעשה אין דוחה כי אם ל"ת שעובר עתה כדי לקיים העשה, אבל לא מצינו שיחיה עשה דהיום דוחה ל"ת דאחמול למפרע, והכא אי נימא דיבה' דין דעשה דסוכה דוחה ל"ת בנדר אח"כ נמצא דמיד בשעת הנדר כבר ה"י נדר שאח"כ יחיה מחוייב לבטלו ונתבאר דבכה"ג עובר מיד בשעת הנדר, ונמצא דהעשה דסוכה יטעך להחיר לו את הל"ת שעבר בשעת הנדר ולא מצינו

דאין יכול לקיים את שבועתו מלד דין חשיב שבועת שוא, מ"מ כשעובר על שבועתו יש לזה דין כמו שנשבע על אחרים דכיון שאין השבועה תלויה בו עובר על השבועה מלמפרע, וה"כ שנשבע לעצור על המנוה כיון דאסור לו לקיים את שבועתו חשיב שאין השבועה תלויה בו ואם יעבור על שבועתו יעבור על איסור שבועת שקר למפרע.

והנה לפי"ז נראה דלא שייך לומר דהעשה דסוכה או דמלא ידחה את הל"ת דשבועה ויותר לו מחמת כן לעבור על שבועתו וזה משום דעשה אין דוחה כי אם ל"ת שעובר עתה כדי לקיים השבועה אבל לא מצינו שיחיה עשה דהיום דוחה ל"ת דאחמול למפרע, והכא הרי אנו דנים דהקיום מלוא מלא וסוכה דהיום ידחה את הל"ת דשבועה דאחמול וזה לא מצינו.

ואמנם אף דאין העשה יכול לדחות מ"מ הדין דלריך לקיים את העשה דסוכה ונמצא ולעבור על השבועה, ואין בזה דין שוא"ת, משום דכעת יש עליו את המנוה דסוכה דהיום ואין עליו היום איסור שבועה ורק דע"י שיאכל יגרם שיעבור מלמפרע על איסור שבועה וכל כה"ג מחוייב לעשות את המנוה דהיום כיון דאין עובר בזה עתה איסור אלא דע"י נגרם שאתמול ה"י איסור ובכה"ג לא אמרי' שוא"ת.

ומעתה מיושב היטב מש"כ הרא"ם דלריך לעבור על שבועתו וילקה מ"מ, ומשום דאין כאן דין עדל"ת ולכן לוקה ומ"מ לריך לעבור על שבועתו וכמש"ג, [וא"ה הנה ברמב"ם מבואר דאין לוקה שנשבע על אחרים, ואכן יתכן דהרא"ם פליג עליו בזה, וכבר האריכו בסברת הרמב"ם בזה], ובזה מדוקדק היטב מה שעמדנו על דברי הרא"ם שנתחילת דבריו הקשה דידחה העשה ל"ת דכל יחל, ובת"י כי דמ"מ ילקה משום שבועת שקר, ולדברינו ניחא מאד דבקושייתו הקשה דידחה את הלאו דכל יחל, ועל זה לא ת"י כלום דהכל יחל הוא עובר בשעה שעובר על שבועתו וזה נדחה בזאת, ומיחו בתי' חידש דהלאו דלא תשבעו בשמי לשקר אין נדחה כיון דאת זה עובר מיד בשעת השבועה וכמש"ג, ולכן לוקה רק משום לא תשבעו בשמי לשקר.

אולם אחתי ז"צ מה שכי' הרא"ם דילקה בכל פעם ופעם שיכנס לסוכה, ולדברינו אין לריך ללקות כי אם פעם אחת, דכיון דנתבאר דהאיסור דשבועת שקר אינו על מה שעובר עכשיו על שבועתו אלא על מה שנשבע שנשבע יחיה שבועתו לשקר אח"כ לכא"י אין בזה נפק"מ אי אוכל פעם אחת או פעמים הרבה, ורק היכא דהאיסור הוא מה שעובר עכשיו על שבועתו בזה כל פעם שעובר הוי איסור בפני"ע, אבל היכא דהאיסור הוא מה דיחיה השבועה מפיו לשקר בשעה שנשבע לכא"י אין בזה נפק"מ בין אי אכל פעם אחת או פעמים הרבה,

ומסתברא דדברי הגר"ח יתכנו רק אי נאמר כהלא השני שכתבנו דהדבר תלוי ועומד אי יעבור על שבותו או לא, דזה שאוכל מזה עושה שיעבור למפרע על השבועה דאחמול, ושפיר שייך כאן סברת הגר"ח דכאן מחמת דין עדל"ת רואים להחיר לו לעשות דבר שיעבור מחמתו באיסור מלמפרע ולא מלינו כן בשום מקום עדל"ת דוחה איסור דלמפרע, אבל אי נימא כהלא הא שכתבנו דעל"ת מה שדמחוייב לאכול מזה גורם שהשבועה דאחמול הוי שבות שקר אף אי לא יאכל לבסוף, נמלא דאין אכילת מזה דהיום גורם איסור שבות שקר דאחמול דהא אפי' אי לא יאכל נמי יהא כאן איסור שבות שקר, דעל"ת מה דיש דין דמאות אכילת מזה דהיום דוחה איסור שבות שקר דהיום גורם דמחמת כן השבועה דאחמול נעשית שבות שקר, [דהא נשבע שלא לאכול מזה ומחמת כן ראוי שיהא הדין דאי יאכל כליל פסח ענמו יעבור בשעת האכילה איסור שבות שקר, ועל איסור דשעת האכילה שפיר יש דין דחי מחמת מלות האכילה ודין דחי זה גורם שמחמת כן השבועה דאחמול יש לה דין שבות שקר, ונמלא דאין דין כלל לומר דמעשה דהיום יגרום היתר על אחמול כי אם דין דחי דשעת המלוא יורר מלכ דיני מסוים שמחמתו השבועה דאחמול הוי שבות שקר, וכדי שלא יוורר מלכ כזה נלמדך לחדש דפקע מכאן דין עדל"ת לגמרי שלא יהא כח למלות אכילת מזה לדחות איסור דשעת האכילה וזה יגרום שמחמת כן תחול השבועה, ומסתברא אין כלל מקום לומר כן, ולכן נראה ברור דכוונת הגר"ח דהשבועה תהא שבות שקר למפרע רק אי באמת יאכל מזה לבסוף, וזה שפיר אי לסברת הגר"ח דלא מלינו בשום מקום שמדין עדל"ת יהא מותר לו לעשות פעולה הגורמת שמעשה דאחמול יהי מעשה עבירה.

ומעתה הרי ברור דכל זה שייך רק לפי הכנת הגר"ח, דאי ה' הדין דעשה דמלא דוחה השבועה היה זה באיסור שבות שקר, אבל לפי מה שהוכחנו בשי' הרמב"ם דזה בכלל איסור שבות שוא, הרי עובר את האיסור רק בשעת השבועה בין אי יקיים שבותו אח"כ או שלא יקיימה, [וכמש"כ הרמב"ם לענין שבות שוא אוכל ז' ימים דמותר לו לאכול מיד], ובשבות שוא ל"ש לומר דהדבר תלוי ועומד באכילת המלא דאח"כ, וכיון דנחצה דכל תי' הגר"ח שייך רק אי נימא דהאיסור דשעת השבועה תלוי ועומד במע' האכילת מזה דאח"כ אח"כ הרי למש"ג דהכא הוי שבות שוא ל"ש תי' הגר"ח, ושז' הדרא הקושיא דאמאי אסור לו לאכול מזה ולמה לא ידחה עשה דמלא ל"ת דשבועה.

כזאת צדין עשה דוחה ל"ת, עכ"ד. נחה דלא כמו שכתבנו בדעת הרא"ם דככה"ג לא צ"ע כלל לדין עשה דוחה ל"ת אלא דמטיק דין דוחה דעכשיו אין לו אלא עשה.

ולפי"ד הגר"ח מיושב גם מה שבי' הרמב"ם צפ"ה מה' שבות הלי"ה דמי שנשבע שלא יאכל מזה בכלל חלה שבותו ואסור לו לאכול מזה כלילי הפסח ולא אמרי' דליתי עשה דפסח ולידחי עשה ול"ת דשבועה להסוברים דבאחי' צשאלה נחה גם עשה ול"ת מפני עשה, אולם צעיקר דברי הגר"ח ל"ע אי תירונו שייך גם לענין שבות לשי' הרמב"ם, דהנה דברי הגר"ח מוצא דנקט דאי היה חל שבות שיש עליו חיוב לצטלה ה' עובר משום איסור לא תשבעו בשמי לשקר, אולם כבר הזכרנו צרי' דצרינו [והארכנו בזה צס"ה י' דשי' הרמב"ם דככה"ג עובר משום שבות שוא, דהרי הרמב"ם ס"ל צפ"ה מה' שבות הלי"כ כי דנשבע שלא לאכול ז' ימים יש לזה דין שבות שוא משום דהוי דבר שאי אפשר לקיימו, ויעו"ש צכס"מ שהביא שהר"ן הקשה עליו בזה, ובכס"מ ביאר שם דשי' הרמב"ם דכל מה שאין יכול לקיים מלך הדין חשיב אי אפשר לקיימו, ושבות שוא לאכול ז' ימים אסור לו לקיימה משום פיקוק, ולפי"ז נראה דנשבע שלא לאכול מזה באופן דכולל [דאין כאן דין נשבע לצטלה את המלוא] אי ה' הדין דעשה דמלא דוחה להל"ת דשבועה ה' לשבותו דין שבות שוא מלך דבר שאי אפשר לקיימו, והיה עובר על איסור שבות שוא ולא כמו שמוצא צס"ה ה"ל דככה"ג עובר משום לא תשבעו בשמי לשקר, וכיון שיעבור על איסור שבות שוא יש להסתפק מאד אי שייך בזה תי' הגר"ח.

ד. דהנה צעיקר מה שנקט הגר"ח דעובר על איסור דלא תשבעו בשמי לשקר צכס"ג, יש לעי' בכוונתו אי על"ס מה דנשבע הוי שבות שקר כיון שמחוייב שלא לעשות כשבועתו, ואפי' אי יעבור אח"כ על הדין ויקיים שבותו נמי יעבור משום שבות שקר, או דנימא דרק אי לבסוף יקיים הדין ויעבור על שבותו אז יהי לשבותו דין שבות שקר למפרע, וכשי' הריצ"ש לענין נשבע על אחרים [הוצא לעי'], דכשנשבע שיעשו אחרים דבר פלוני אי קיימו דבריו אין עובר על איסור שבות שקר ואי לא קיימו אז עובר למפרע על איסור שבות שקר, וה"ל צנידון הגר"ח דאי יעבור לבסוף על שבותו מחמת מה שמחוייב לעבור מכח העשה דאכילת מלא נעשית שבותו שקר מלמפרע כיון דבשעת השבועה לא היה צידו לקיים השבועה משום דיש לו חיוב לעבור עליה, אולם אי לא יעבור ויקיים שבותו אף דעובר על הדין מ"מ נתקיימה השבועה ואינה שבות שקר.